

TARTU ÜLIKOOL
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE VÕÕRKEELENA OSAKOND

Ksenija Špakovskaja

SÕNAJÄRG VENE JA EESTI EMAKEELEGA ÜLIÕPILASTE
KIRJALIKES NARRATIIVIDES

Magistritöö

Juhendaja Raili Pool

TARTU 2016

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Uurimuse ideest ja selle läbiviimisest.....	6
2. Sõnajärg eesti ja vene keeles	8
2.1. Sõnaühendi sõnajärg.....	10
2.2. Liht- ja liitlause sõnajärg	16
2.2.1. Otsekõne sõnajärg	20
2.2.2. Suulise kõne sõnajärg	21
2.2.3. Narratiivide sõnajärg	23
2.2.4. Sõnajärje vead	26
3. Eesti keele sõnajärje varasematest uurimustest	30
3.1. Sõnajärje teoreetilistest uurimustest.....	30
3.2. Õppijakeele sõnajärje varasematest uurimustest.....	34
4. Sõnajärg vene ja eesti üliõpilaste kirjalikes narratiivides	38
4.1. Verbi asend narratiivi esimeses lauses	39
4.1.1. V1-järg narratiivi esimeses lauses	39
4.1.2. V2-järg ja teised sõnajärjemallid narratiivi esimeses lauses	41
4.2. Narratiivile omane sõnajärg narratiivi põhi- ja lõpuosas	42
4.3. V2-reegli rikkumine	45
4.4. Otsekõne sõnajärg	49
4.5. Rindlause teise osalause sõnajärg.....	49
Kokkuvõte.....	51
Kirjandus	54
Word order in narratives written by Estonian-speaking and Russian-speaking students. Summary.....	57

Lisa 1. Pildiseeria ja ülesanne	59
Lisa 2. Vene ja eesti üliõpilaste kirjutatud narratiivide terviktekstid	63

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö teemaks on sõnajärg eesti ja vene emakeelega üliõpilaste kirjalikes narratiivides. Magistritöö jaoks valisin ma just selle teema, sest sõnajärje teemat käsitlesin ma oma bakalaureusetöös (Špakovskaja 2014) ning mul oli suur soov eesti ja vene sõnajärje uurimist ja kontrastiivset analüüsimist jätkata.

Magistritöös otsitakse vastust küsimusele, kui palju vene emakeelega üliõpilased pööravad tähelepanu eesti keele lause sõnajärjele. Eesmärgiks on välja selgitada, kuivõrd vene emakeelega üliõpilaste narratiivid erinevad eesti emakeelega üliõpilaste narratiividest sõnajärje kasutuse poolest, kus täpsemalt eksivad vene üliõpilased eesti sõnajärjes ning kas vene üliõpilased teevad sõnajärjes vigu, mille põhjuseks on võimalik pidada emakeele mõju.

Lähtutakse hüpoteesist, et vene üliõpilaste narratiivide sõnajärg võib erineda eestikeelsete üliõpilaste narratiivide sõnajärjest, seda eelkõige öeldisverbi paigutamise poolest lihtlauses ja põimlause pealauses. Hüpoteesi kontrollimiseks ja eesmärgi saavutamiseks on tehtud referatiivset teoreetilist osa sisaldav uurimuslik töö, mille käigus on uuritud sõnajärje teemat käsitlevat uuemat kirjandust ning on läbi viidud empiirilise materjali kogumine. Tulemuseks on eesti ja vene emakeelega üliõpilaste narratiivide sõnajärje põhjalik analüüs.

Eesti ja vene keele sõnajärje uurimisele on möödunud aastakümnete jooksul tähelepanu pööranud mitmed autorid. Eesti keele sõnajärje uurimisse on suure panuse andnud eelkõige Kaja Tael (1988), Martin Ehala (2001b), Mati Ereht (2006, 2013) ja Liina Lindström (2004). Vene keele sõnajärge on põhjalikult uurinud Olga Sirotinina (2003) ja Natalja Formanovskaja (1989) ning Irina Külmoja, Eda Vaigla ja Maie Soll (2003) on tegelnud ka eesti ja vene keele sõnajärje kontrastiivse võrdlemisega. Esimese teoreetilise peatüki lähtematerjalideks on eelkõige „Eesti keele käsiraamat“ (EKK 2007) ja „Eesti keele grammatika“ (EKG II 1993).

Magistritöö koosneb neljast suurest peatükist, mis omakorda jaotuvad mitmeks alapeatükiks. Magistritöö esimeses peatükis esitatakse uurimuse idee ja kirjeldatakse selle läbiviimise etappe. Järgmised kaks peatükki moodustavad magistritöö teoreetilise

osa. Teises peatükis vaadeldakse eesti ja vene keele sõnajärje omadusi, kõigepealt pööratakse tähelepanu eesti ja vene keele sõnaühendi ja kõrvallause sõnajärjele, samuti esitatakse teises peatükis ka suulise kõne ja otsekõne sõnajärje omadusi ja iseärasusi. Käesoleva magistritöö kirjutamiseks on kasutatud erinevaid venekeelseid materjale, mis on vajaduse korral tõlgitud eesti keelde käesoleva töö autori poolt, selleks et erinevus eesti ja vene keele sõnajärje vahel oleks paremini märgatav. Kolmandas peatükis tutvustatakse varem tehtud uurimusi eesti sõnajärje kohta. Siin tutvustatakse nii sõnajärje teemat puudutavaid bakalaureuse-, magistri- ja doktoritöid kui ka mõnedest õpikutest ja artiklitest pärinevaid seisukohti sõnajärje kohta. Neljandas peatükis võrreldakse ja analüüsitakse etappide kaupa eesti ja vene emakeelega üliõpilaste narratiivide sõnajärge ning otsitakse vastust küsimusele, kas vene emakeelega üliõpilaste narratiivides esinevad sõnajärjevead võivad olla tingitud üliõpilaste emakeelest. Magistritöö juurde kuulub kaks lisa, esimeses sisaldub töö autori poolt joonistatud ja materjali kogumiseks kasutatud pildiseeria ning teises on ära toodud kõik üliõpilaste poolt kirjutatud narratiivid. Uuritud materjal on kogutud siinse magistritöö autori poolt.

Narratiivide kogumise käigus saadud jutukesi saab mitmel moel analüüsida, kuid käesoleva magistritöö raames keskendutakse vaid üliõpilaste sõnajärjekasutusele. Eesti ja vene keele sõnajärje võrdleva analüüsi teema pakub käesoleva magistritöö autorile suurt huvi, uurimuse läbiviimise ideid oli magistritöö teema planeerimise ajal väga palju ning neid saab tulevikus ellu viia, kasutades juba olemasolevaid üliõpilaste poolt kirjutatud narratiive või kogudes juurde uut materjali. Samuti saab ka magistritöö autori poolt loodud pildiseeriat tulevikus erinevates uurimustes ja võrdlevates analüüsides kasutada, mis tähendab, et pildiseeriast võib ka teistele keeleteadlastele kasu olla.

1. Uurimuse ideest ja selle läbiviimisest

Käesoleva magistr töö autori isiklik kogemus eesti keele kui teise keele omandamisel ja kasutamisel näitab, et tavaliselt pole sõnajärje õige kasutus see, millele esimesena kirjutamise ajal tähelepanu pööratakse. Tavaliselt on tähelepanu suunatud kas grammatikale või õigete sõnade otsimisele. Uurimuse idee seisneb informantide poolt kirjutatud narratiivide sõnajärje põhjalikus analüüsis ja võrdlemises.

Selleks et üliõpilaste tekstid oleksid samateemalised ja võimalikult võrreldava sisuga, anti neile pildiseeria, mille abil nad pidid oma lood üles ehitama. Tähtis oli informantidelt saada nende poolt välja mõeldud ja käsitsi üles kirjutatud tekstid. Tekstid pidid olema käsitsi kirjutatud selleks, et vältida trükivigu. Pildiseeria on koostatud ja joonistatud käesoleva töö autori poolt ning see koosneb 18 mustvalgest järjestatud pildist (vt lisa 1). Uurimuses kasutatud pildiseerias on neli peategelast: linnupoeg, siil, orav ja jännes, tegevus leiab aset varasügisises metsas. Pildiseeria tegelased teevad palju erinevaid tegevusi ning informantidel on mitu võimalust piltide kirjeldamiseks. Töökäsu juurde oli pandud nimisõnade loend, selleks et üliõpilased kindlasti kasutaksid neid sõnu oma narratiivides. Iga informant sai isiklikuks kasutuseks töökäsuga lehe, pildiseeria ja võimaluse endale mugaval ajal oma lugu üles kirjutada. Informantidel ei olnud narratiivi kirjutamise ajal ajapiirangut ega sõnaraamatute kasutamise keeldu. Informantide tähelepanu ei olnud pööratud sellele, et antud pildiseeria ja nõutud narratiivi eesmärgiks on uurida nende sõnajärge, see andis käesoleva töö autorile võimaluse jälgida analüüsi ajal üliõpilaste kirjalikes töödes loomulikku teksti, kus sõnajärje kasutusele pole erilist tähelepanu pööratud.

Pildiseeria valmimine ja narratiivide kogumine leidis aset 2015. aasta kevadel. Kokku oli saadud 23 narratiivi, millest 16 on vene keelt emakeelena rääkivate üliõpilaste poolt kirjutatud ja 7 on eesti emakeelega üliõpilaste omad. Venekeelne sihtrühm oli valitud lähtudes sellest, et informantide eesti keele oskuse tase peaks olema piisav kirjeldava, laiendatud lausetega narratiivi kirjutamiseks. Informantide valimiseks oli kasutatud mugavusvalimit, sest tekstide kirjutamiseks olid kaasatud üliõpilased, kes olid narratiivide kogumise ajal kättesaadavad ning olid nõus sellest osa võtma. Kui rääkida informantide taustast, siis uuritavate hulgas on Tartu ülikooli

filosoofiateaduskonna erinevatel erialadel õppivad üliõpilased. Vene emakeelega üliõpilaste eesti keele oskuse tase jääb vahemikku B2–C1. Eesti keelt emakeelena rääkivad üliõpilased moodustavad kontrollgrupi, kelle kirjutatud tekstidega keeleõppijate narratiive võrreldakse.

Üliõpilaste poolt kirjutatud narratiivid on tähistatud järgmiste märkidega: “V” tähistab vene emakeelega üliõpilast, “E” tähistab eesti emakeelega üliõpilast ning nende juures olev number tähistab konkreetse narratiivi järjekorda. Tähtis on tõsta esile seda, et magistritöös on kasutatud eraldi numeratsiooni teoreetilise ja uurimusliku osa näitelausete nummerdamiseks. Märgistamissüsteem on võetud kasutusele analüüsi mugavuse ja eri informantide tekstidele viitamise lihtsustamise pärast.

Analüüsi ajal oli vaja üliõpilaste võimalikud sõnajärjevead grupeerida. Kokku on analüüsi kestel eristatud viis gruppi, esimesse gruppi on kogutud narratiivile omased sissejuhatavad laused, kus on kasutatud V1-järge või muud sõnajärjemalli. Teises grupis analüüsitakse V1-järjega lauseid, mis asuvad narratiivi põhi- ja lõpuosas. Kolmandas grupis on laused, kus on rikutud V2-järje reeglit ja neljandas grupis on otsekõne sõnajärjega laused. Viiendasse gruppi kuuluvad rindlause teise osalause sõnajärjevigadega laused.

2. Sõnajärg eesti ja vene keeles

Martin Ehala sõnul tunnetab inimene oma maailma suures osas oma emakeele kaudu. Kõik keeled on aga oma struktuuri poolest erinevad ja võib järeldada, et erinevad rahvad saavad maailmast veidi isemoodi aru. (Ehala 2001a: 268) Sugulaskeeltel on kunagi olnud üks algkeel. Võõra keele õppimise raskus sõltub sellest, kui sarnane on õpitava keele ning õppija emakeele struktuur. Indoeuroopa keeltel ja soome-ugri keeltel pole teadaolevalt kunagi olnud ühist algkeelt ning sellepärast on nende kahe keelerühma keelte erinevused suured. (Ehala 2001a: 261)

Mati Ereli (2013) järgi on suhtluse seisukohast lause peamiseks ülesandeks teate edastamine kuulajale. Edastatud informatsioon peab olema esitatud kuulaja teadmisi ja eelnevat kaasteksti arvestavalt. Funktsioone, mida moodustajad täidavad informatsiooni kuulajani jõudmiseks, nimetatakse moodustajate pragmaatilisteks funktsioonideks ning need on seotud kas lause infostruktuuriga või referentsiga. (Erelt 2013: 37)

Lause sõnajärjeks nimetatakse sõnade asendit sõnaühendis ja lauses (Galkina-Fedoruk jt 2009: 96; Valgina 1991: 144). Süntaktilise ühikuna omab lause oma koosseisus komponente ehk lauseliikmeid, mis paiknevad kindlaks määratud süntaktilistel positsioonidel. Lauseliigendus struktuursete komponentide poolest on süntaktiline või grammatiline liigendus, mis eeldab lausetuuma (aluse ja öeldise) ja kõrvalliikmete esiletõstmist. (Valgina 1991: 145)

Olga Sirotinina (2003) järgi on sõnajärje funktsioonid ja normid erinevad nii kodifitseeritud kirjalikus kui ka suulises kõnes. Kodifitseeritud kirjalikus kõnes omab sõnajärg kolme funktsiooni: kommunikatiivset, grammatilist ja stilistilist. Sõnajärjenorme ei saa vaadelda ilma nende funktsioonideta. Kommunikatiivse funktsiooni all mõeldakse aktuaalse liigenduse väljendust. Sõnajärje grammatiline funktsioon vastutab sõnaühendite säilitamise, kadumise ja moodustamise eest. Stilistilise funktsiooni all mõeldakse ekspressiivseid väljendeid ja nende stilistilist värvingut. Sõnajärje grammatiline funktsioon saab nähtavaks kommunikatiivse tasakaalu tingimustes, eelkõige sõnaühendi organiseerimisel. Põhilist rolli sõnaühendite organiseerimisel mängib sõltuv sõnavorm, mis alistub peasõnale. (Sirotinina 2003: 124)

Sõnaühendi või lause komponentide järjekorra muutmine toob endaga kaasa grammatilise sõnajärje muutmise ning puudutab ka süntaktilist organisatsiooni. Komponentide järjekorra muutmine rikub sõnaühendi ühtsust või isegi hävitab sõnaühendi. Kui pole vajadust lauses midagi esile tõsta, siis on vaja sõnajärje grammatilisi norme järgida. Tähtis on silmas pidada, et sõnade lähedased kontaktid toovad endaga kaasa nende sõnade ühinemise. (Sirotinina 2003: 124–126) Põhjalikumalt saab sõnaühendi sõnajärjest ja selle omadustest lugeda alapeatükist 2.1 „Sõnaühendi sõnajärg“.

Liina Lindströmi (2005) järgi võib sõnajärg olla keeles tugevalt kinnistunud. Näiteks võib üks konkreetne sõnajärjemall mingit tüüpi lausete puhul ülivaldav olla ning aidata sellisena kuulajal öeldut paremini mõista. (Lindström 2005: 10)

Lause teate lähtepunkti nimetatakse teemaks, mis asub lause alguses, ning ülejäänud lauseosa on reema, mis väljendab seda, mida millegi kohta teatatakse ja see asub lause lõpus. Lause teemaks saab olla kord üks, kord teine moodustaja, see sõltub kontekstist (vt näitelause 1). Igal predikaadil on primaarne teema-reema liigendus, näiteks verbil *lugema* esindab primaarset liigendust näite (1) lause a), kus primaarseks teemaks on agentsubjekt *Peeter*. (Erelt 2013: 37)

(1) a) Peeter luges raamatut. b) Raamatut luges Peeter. (Erelt 2013: 38)

Igale keelele vastab sellele omane lausetüpoloogia, milles on üks või mitu kesket konstruktsiooni. Sõltuvalt sellest, millised on põhilised süntaktilised konstruktsioonid, eristatakse nominatiivset, ergatiivset, absoluutset, aktiivset ja teisi lausetüüpe. Põhilistest süntaktilistest konstruktsioonidest sõltub ka keele ehitus. Nii eesti kui ka vene keel on nominatiivse ehitusega keeled. Just selle poolest ei ole eesti ja vene keele süntaktilised erinevused nii suured, kuid nad on olemas. Nominatiivse ehitusega keeles, täpsemalt selle lausetüüpides peegelduvad eelkõige tegevussubjekti ja -objekti suhted. Eristatakse otsest ja kaudset objekti. Verbi pöördelõpud viitavad subjekti isikule. Nominatiivses keeletüübis on ka verbi tegumood, kus aktiiv vastandub passiivile. (Külmoja jt 2003: 98–99) Kui rääkida eesti ja vene keele lause sõnajärjest, siis vene keele sõnajärg on vaba (Rosental 1987: 182), sest vene keeles pole näiteks sellist ranget

reeglit, nagu V2-reegel (Päll jt 1962: 377). Eesti keelt peetakse kas suhteliselt vabaks (Erelt 2006: 83; Erelt 2003: 100) või vaba sõnajärgiga keeleks (Lindström 2004a: 40). Eesti keele kõige sagedasemad sõnajärgemallid on SVX ja XVS, mis esinevad keeles võrdse 25% ja 24% sagedusega (Tael 1988: 40). Liina Lindström tõestab seda oma doktoritöös lausega „Laps sööb saia“, kus ta moodustab kolmest lauseliikmest kuus erinevat lauset (vt näide 2), millest ükski pole eesti keeles päris võimatu, lihtsalt neid lauseid kasutatakse erineva sagedusega (Lindström 2005: 10).

(2) Laps sööb saia; laps saia sööb; saia sööb laps; saia laps sööb; sööb saia laps; sööb laps saia. (Lindström 2005: 10)

Kokkuvõtvalt saab öelda, et kirjaliku ja suulise keele sõnajärje ühine ülesanne on arusaadava teate edastamine kuulajale või lugejale ning nende erinevus seisneb sõnajärje erinevates positsioonides ja normides. Lauseliikmetel on erinevates keeltes oma kindlad süntaktilised positsioonid ning nende kohtade vahetamine muudab lause grammatilist sõnajärge. Eesti ja vene keelele kui nominatiivse ehitusega keeltele kuulub nendele omane lausetüpoloogia, mille erinevustest ja sarnasusest tuleb põhjalikumalt juttu järgnevatel alapeatükkides.

2.1. Sõnaühendi sõnajärg

Sõnajärje probleem on seotud kahe süntaktilise üksusega: sõnaühend ja lause (Külmoja jt 2003: 105). Lause koosneb sõnavormidest ning lause iseenesest on hierarhilise ehitusega moodustis, mitte lihtsalt üksteise järele lükitud sõnade jada (EKK 2007: 431). Sõnajärje õigeks kasutuseks on tähtis lauseliikmete puhul mõista, millist funktsiooni nad lauses kannavad ning milline seos on nende elementide vahel. Lause jaguneb mitmesuguse keerukusastmega vahetervikuteks ja alles lõppastmel üksiksõnadeks, mida koos nimetatakse lause moodustajateks. Moodustajatele on omane terviklikkus ja harilikult ei puuduta lause sõnajärje muutused moodustajasisest sõnade paigutust. Moodustajaid seob suuremateks moodustajateks alistusseos, kus alistavat moodustajat

nimetatakse põhjaks ning alistuvat laiendiks. Moodustajaid saab jagada ka sõnavormiks (3), fraasiks (4), lauselühendiks (5) ja osalauseks (6), kõiki neid nimetatakse ka süntaktilisteks üksusteks. (EKK 2007: 431–434)

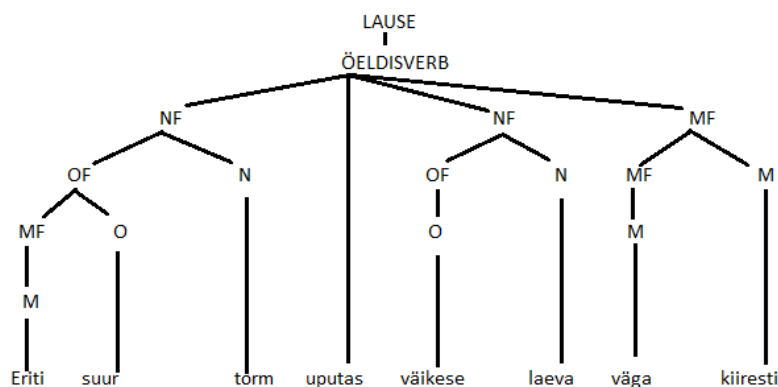
(3) *isa; luges; lehte*

(4) *poisi isa; luges lehte*

(5) *Lehte lugedes jäi isa tukkuma*

(6) *Poiss nägi, et isa luges lehte.* (EKK 2007: 434).

Laused ja fraasid koosnevad moodustajatest, kusjuures lause moodustajateks on öeldisverb ja selle laiendid ning fraasi moodustajateks on fraasi põhisõna ja selle laiendid. Kui analüüsida lauset kuni kõige väiksemate moodustusosadeni, siis saab teada, et kõik sõnad (v.a side- ja küsisõnad) on mingi fraasi põhisõnad. (Ehala 2001a: 212) Fraasi peasõna ja fraasi põhja ei tohi segi ajada, sest peasõna on fraasi enda koosseisu kuuluv sõna ning põhi on teine moodustaja, mida fraas kui tervik laiendab (EKK 2007: 435). Martin Ehala kasutab lausestruktuuri ja fraaside seostamise seletamiseks lausepuud (vt joonist 1), kus saab jälgida öeldisverbi, mis on antud lause põhisõnaks ja selle kolme laiendit, millest kaks esimest on nimisõnafraasid ja kolmas on määrsõnafraas. Kolm fraasi omakorda koosnevad põhisõnast (*torm*, *laeva* ja *kiiresti*) ja laienditest. Laiendifraas *eriti suur* koosneb samal ajal ka põhisõnast ja laiendist. Martin Ehala poolt koostatud lausepuu illustreerib, et igal fraasimoodustajal on oma kindel funktsioon, nagu on kindel funktsioon igal lausemoodustajal. (Ehala 2001a: 212)

Joonis 1. Lausepuu (Ehala 2001a: 212).

M. Ehala järgi nimetatakse lauset süntaktiliseks konstruktsiooniks, mille põhistruktuur koosneb finiiitsest verbivormist ja selle juurde kuuluvatest fraasidest. Alltoodud näitelause 7 koosneb finiiitverbist *haigutas* ning fraasidest *väike poiss* ja *üsna magusasti*. (Erelt 2013: 14)

(7) [Väike poiss] haigutas [üsna magusasti]. (Erelt 2013: 14)

Martin Ehala kirjutab oma artiklis „Eesti keele baassõnajärjest“ (Ehala 2001b) sellest, et sõnajärje paindlikkus ei tähenda seda, et eesti keel ei arvestaks üldse moodustajate järjestamisele kehtivate tüpoloogiliste piirangutega. Autori sõnul on verbifraasi loomulikuks põhja–laiendi järjekorraks OV-järg, mis käib vastu üldlevinud arvamusega, et öeldis eelneb sihitisele. See arvamus tuleneb asjaolust, et eesti keel on V2-järgiga keel, kus öeldise finiiitosa asub lause teisel kohal ja tihti tõesti eelneb sihitisele. Lauselühendites või lausetes, kus V2-reegel ei ole rakendatud, järgneb verb sihitisele. Seda nähtust illustreerib lause 8, kus põhiverb asub lause lõpus. (Ehala 2001b: 40).

(8) Lapsed pidid hommikul supi maha kallama. (Ehala 2001b: 34).

*Lapsed pidid hommikul maha kallama supi. (Ehala 2001b: 34).

Tärniga näitelause pole neutraalses kontekstis aktsepteeritav, tõdeb M. Ehala ning oletab, et sihitise ja verbi vabade laiendite omavahelise paiknemise järgi on eesti keele õigeks baasstruktuuri sõnajärjeks SOV-järg, mitte SVO-järg (Ehala 2001b: 34).

Lause- ja fraasimoodustajate sõnajärje vahel valitseb tihe seos (Ehala 2001a: 220). Sõnaühendi sõnajärg reeglistatakse rangemalt kui lause sõnajärg ning see omab rohkem eripäraseid jooni nii eesti kui ka vene keeles. (Külmoja jt 2003: 105) Reegli järgi peab lauses olema alguses teema ja pärast reema, kuid kuidas järjestada teema või reema koosseisus olevaid sõnu juhul, kui need pole ühesõnalised (Krylova, Havronina 1984: 34)?

Finiitne verbivorm on lause tuumsõna, mis määrab lause kui terviku omadused ning samas on finiiitne verb tema juurde kuuluvate fraaside suhtes põhisõna, mis määrab

nende kui laiendite omadused. Fraasid on struktuurihierarhias lausete ja sõnade vahetervikud, mille tuumaks on verbi käändeline vorm või mingi muu sõnaliigi sõna. Fraasi tuuma sõnaliigist olenevad kogu fraasi omadused. Fraase nimetatakse tema tuumsõna liigi järgi, näiteks fraas *väike poiss* on nimisõnafraas, kuna selle süntaktilised omadused määrab nimisõna *poiss*. (Erelt 2013: 15) Teised peasõna sõnaliigi järgi nimetatud fraasid on verbifraas, omadussõnafraas, määrsõnafraas, kaassõnafraas ja hulga(sõna)fraas (EKK 2007: 435).

Krylova ja Havronina (1984) järgi sõltub vene keele sõnajärg samuti sõnaühendi tüübist, see tähendab sellest, milline süntaktiline seos on komponentide vahel. Sõltuvalt süntaktiliste seoste olemusest eristatakse kolme erinevat tüüpi: ühildumine (vt näide 9), reksioon (vt näide 10) ja külgnemine (vt näide 11). (Krylova, Havronina 1984: 34)

(9) minu õde – моя сестра (Krylova, Havronina 1984: 35)

(10) kuulsusest unistada – мечтать о славе (Krylova, Havronina 1984: 42)

(11) täitsid poolenisti – выполнили наполовину (Krylova, Havronina 1984: 49)

Martin Ehala sõnul määrab fraasimoodustajate järjekorra põhisõna ja laiendite omavaheline paiknemine. Fraasimoodustajate järjekord pole nii vaba kui lausemoodustajate järjekord. Eesti keele fraasides on kasutusel nii põhisõna–laiend kui ka laiend–põhisõna sõnajärg. (Ehala 2001a: 218–219) Fraasid liiguvad lauses tavaliselt tervikuna (vt näitelaused 12 ja 13) (Erelt 2013: 16; EKK 2007: 431).

(12) Väike poiss luges raamatut. (Erelt 2013: 16).

(13) Raamatut luges väike poiss. (Erelt 2013: 16).

Kui rääkida eesti ja vene keele sõnaühendi sõnajärjest, siis selles on nii erinevusi kui ka sarnasusi. Näiteks nii eesti kui ka vene keeles on substantiivsetes adjektiividega sõnaühendites komponentide järjekord samasugune: adjektiiv on substantiivi suhtes eesasendis (vt näide 14). Mõlemas keeles saab adjektiiv paikneda substantiivi järel juhul, kui on soov tuua esile isiku või objekti tunnust teiste tunnuste seas (vt näitelause 15) (Külmoja jt 2003: 106).

(14) hele valgus, kuulus arst – яркий свет, известный врач. (Külmoja jt 2003: 106)

(15) Meri, suur ja sügav, ei anna oma saladusi välja. (Külmoja jt 2003: 106)

Море, большое и глубокое, не выдаёт своих тайн. (Külmoja jt 2003: 106)

Substantiivsetes sõltuva sõnavormiga sõnaühendites on sõnajärg eesti ja vene keeles erinev. Eesti keeles paikneb sõltuv vorm eesasendis ning vene keeles asub see järelasendis (vt näide 16). Substantiivi (mis vastab küsimusele kelle? mille?) saab lugeda mitteühilduvaks täiendiks, mis eesti keeles on substantiivi suhtes eesasendis ning vene keeles järelasendis. (Külmoja jt 2003: 106)

(16) с начала года, название улицы, полоска зари – aasta algusest, tänava nimetus, koidu riba (Kovtunova 1976: 66)

Hulka väljendavates sõnaühendites saab eesti keeles sõnajärg olla sama mis vene keeles. Selleks peab sõnaühend väljendama määratud hulka ja omama hulgasõna (vt näitelause 17). Juhul kui sõnaühendis on mitu järjestikuses alistuses olevat ühildumatut täiendit, on kogu sõnaühendil vene keelega vastupidine sõnajärg (Külmoja jt 2003: 106). Antud juhtumit illustreerib näide 18. Samuti erineb eesti ja vene keele sõnaühendi järjekord juhul, kui sõnaühendis on lisand koos määratleva sõnaga (linn, jõgi, järv jne) ja lause sisaldab geograafilist nimetust (vt näitelause 19) (Külmoja jt 2003: 107).

(17) liiter piima – литр молока

(18) заявление группы депутатов парламента – parlamendi saadikuterühma avaldus / parlamendisaadikute rühma avaldus (Külmoja jt 2003: 106)

(19) Ta on sündinud Peterburi linnas. (Külmoja jt 2003: 107)

Он родился в городе Петербурге. (Külmoja jt 2003: 107)

Täiend sõltub alati oma põhisõnast nii sisuliselt kui ka vormiliselt (Ehala 2001a: 213). Eesti keeles saavad komitatiivsed täiendid olla ka eesasendis (vt näide 20), samuti saavad substantiivi ees paikneda täiendid, mis iseloomustavad nimisõna materjali, riiete

ja päritolu järgi (vt näide 21). Nii eesti kui ka vene keeles asuvad mitteühilduvad päritolu tähistavad täiendid järelasendis (vt näide 22) (Külmoja jt 2003: 107).

(20) vigastatud käpaga koer – собака с повреждённой лапой (Külmoja jt 2003: 107)

(21) plastmassist laud – стол из пластмассы, õhtukleidis daam – дама в вечернем платье, soomlastest sõbrad – друзья из финнов (Külmoja jt 2003: 107)

(22) töö pangas, külaline Prantsusmaalt – работа в банке, гость из Франции (Külmoja jt 2003: 107)

Eestikeelses kaassõnafraasis võimaldavad erinevad kaassõnad erinevat sõnajärge (vt näited 23 ja 24) ning mõned kaassõnad lubavad ka mõlemat sõnajärge (vt näide 25) (Ehala 2001a: 219) Indoeuroopa ja soome-ugri keelte vahel on üks oluline sõnajärje erinevus, nimelt on indoeuroopa keeltes kasutusel eessõnad ja soome-ugri keeltes pigem tagasõnad (Ehala 2001a: 264).

(23) akna all, tema pärast (Ehala 2001a: 219)

(24) läbi udu, kuni ukseni (Ehala 2001a: 219)

(25) mööda teed, koos isaga (Ehala 2001a: 219)

Samuti võivad tegevusnimed olla fraasi põhisõnaks, sel juhul öeldisverbi sihtis eesti keeles tavaliselt järgneb oma põhisõnale ning tegevusnime sihtis eelneb oma põhisõnale (vt näide 26) (Ehala 2001a: 219).

(26) vett juua, pilvi vaatama (Ehala 2001a: 219)

Sõnaühend ehk fraas on süntaktiline üksus ja üks lausemoodustajatest, mis omakorda omab enda moodustajaid, milleks on fraasipõhisõna ja selle laiendid. Eesti ja vene keele sõnaühendi sõnajärg on rangem kui nende lause sõnajärg ja omab rohkem eripäraseid jooni. Seega sõltub sõnaühendi sõnajärg kõigepealt sõnaühendi tüübist ning põhisõna ja laiendite omavahelisest paiknemisest. Eesti ja vene keele sõnaühendi sõnajärjel on

rohkem sarnasusi kui erinevusi, suurem erinevus seisneb vaid substantiivsetes sõltuva sõnavormiga sõnaühendites.

2.2. Liht- ja liitlause sõnajärg

Mõtteid väljendatakse lausete abil, mis tähendab, et lause kui tervik koos oma elementidega täidab samaaegselt mitut funktsiooni (EKG II 1993: 5). Lause sõnajärg sõltub lausetüübist, lauseliikmete väljenduse laadist, lause kõrvalliikmete iseloomust, isoleerituse olemasolust või selle puudumisest ning sellest, kas antud lause on väit- (jutustav), küsi- või hüüdlause (Galkina-Fedoruk jt 2009: 97). Nii eesti kui ka vene keeles jagatakse laused keerukuse alusel liht- ja liitlauseteks (Ehala jt 2014: 184). Vene keeles on oma lause põhitüübid, mis lähtuvad sõnajärjest ning päris eesti keele põhitüüpidega võrreldavaid lause põhitüüpe vene keele grammatikas ei eristata (Špakovskaja 2014: 6) Eesti ja vene keele lause põhitüüpidest saab põhjalikumalt lugeda käesoleva magistritöö autori poolt kirjutatud bakalaureusetöös (Špakovskaja 2014). Järgnevalt tuuakse esile eesti ja vene keele liht- ja liitlause sõnajärje iseärasusi.

Mati Erelt (2006) käsitleb oma õpperaamatus sõnajärje teemat ja toob häid näiteid eesti keele sõnajärje kohta. Ta kirjutab, et eestikeelses lauses, kus on korraga nii aja- kui ka kohamäärus ning kumbki neist pole lause lõpus uue ja olulisena esile tõstetud, paikneb ajamäärus kohamäärusest eespool, mitte teistpidi (vt näitelause 27) (Erelt 2006: 87).

(27) *Selts korraldas Krimmis möödunud aastal keelepäeva. (Erelt 2006: 87)

Selts korraldas möödunud aastal Krimmis keelepäeva. (Erelt 2006: 87)

Eesti keeles on tähtis V2-järge järgida ka juhul, kui tegemist on pikemate, eriti mitmest osast koosnevate alustega, nagu näitelause 28. Samuti on vaja V2-järge järgida, kui lause algul on verbiga tihedalt seotud viisimäärus (vt näide 29). Seevastu on eesti keeles täiesti loomulik otsesõnajärg rõhutu asesõnalise aluse puhul (vt näitelause 30) (Erelt 2006: 84).

(28) Hommikul esitas (V) *mu noorem poeg Kalle* (alus) mulle kummalise küsimuse. (Erelt 2006: 84)

(29) Kiiresti lahkusid õpilased koolimajast. (Erelt 2006: 84)

(30) Homme *ma ootan* sinu telefonikõnet. = Homme *ootan ma* sinu telefonikõnet. (Erelt 2006: 84).

Kui rääkida veel mõnedest eesti keele sõnajärje tendentsidest, siis infiniitse verbivormi laiend paikneb tihti infiniitvormi ees, kuid selle järelasend on samuti lubatud (vt näitelause 31) (Erelt 2006: 86). Lauseid, kus aluse ja öeldise vahele on pandud öeldisverbi rõhuline intensiivistav laiend (vt näitelause 32), peetakse venemõjulisteks ja soovitatav on laiendid panna verbi järele (vt näitelause 33) (EKK 2007: 525).

(31) Isa on linna läinud. Isa on läinud linna. (Erelt 2006: 87)

(32) Ma väga vabandan. (EKK 2007: 525)

(33) Ma palun väga vabandust. (EKK 2007: 525)

Lihtlause saab nimetada üheks predikatiivseks osaks. Liitlause on aga süntaktiline üksus, mis koosneb kahest või mitmest sisu, grammatika ja intonatsiooni poolest seotud predikatiivsest osast ning läheneb ühest küljest lihtlausele ja teisest küljest tekstile (Formanovskaja 1989: 5–6). See koosneb kahest või rohkemast omavahel seotud osast, mis on struktuuri poolest lihtlausega sarnased (Galkina-Fedoruk jt 2009: 146). Liitlause kujutab endast tervikut, kus on ühine struktuur, mõte ja intonatsioon. Kuigi liitlause osad meenutavad lihtlauseid, ei saa nad väljaspool liitlauseid iseseisvalt eksisteerida, sest iga liitlause osa nõuab seletust. (Valgina 1991: 84)

Lihtlausest erineb liitlause selle poolest, et see on struktuurilt mitmepredikatiivne ehk oma koosseisus sisaldab liitlause kaht või rohkem lihtlause. Täheenduse poolest väljendab liitlause kahes või mitmes osas nimetatud situatsioonide suhet (Formanovskaja 1989: 5). Funktsionaalses suhtes on liht- ja liitlauseid homogeensed süntaktilised keeleelemendid (Galkina-Fedoruk jt 2009: 146). Liitlause on nagu lihtlausegi kommunikatiivne, mis tähendab et struktuuri poolest mitmepredikatiivne

liitlause on üks sõnumiüksus. Liht- ja liitlausete vahel on sarnasus kommunikatiivses funktsioonis ning erinevus struktuuris ja tähenduses. (Formanovskaja 1989: 5)

Osalause on liitlause komponent ning lause ja sekundaartarindi vahepealne üksus, mis sarnaneb iseseisva lausega, kuid erineb viimasest siiski mitmete struktuuri- ja tähendusnüansside poolest, mille hulgas on ka kõrvallause eripärane sõnajärg (EKG II 1993: 276). Rinnastatud osalausete struktuur on sarnane liitlause struktuuriga (EKG II 1993: 276).

Põimlause on liitlause, mis koosneb pealausest (PL) ja kõrvallausest (KL) (vt põimlause näide 34) (EKG II 1993: 281). Põimlause kõrvallaused erinevad struktuuri ja tähenduse poolest liitlausest palju rohkem kui rindlause osalused (EKG II 1993: 276).

(34) Ma tean, et ta tuleb. (EKG II 1993: 281).

Kui rääkida põimlause sõnajärjest, siis kõrvallause saab olla põimlause sees erineval positsioonil. Harilikult kõrvallause järgneb pealausele kui tervikule, seda illustreerib näitelause 35. Kõrvallause saab asuda ka pealause keskel vahetult selle elemendi järel, millega ta on viiteseoses (vt näide 36) ning väga harva saab kõrvallause sattuda pealause ette (vt näide 37). (EKG II 1993: 316)

(35) Ma tean (seda) juba ammu, et sa siin käisid. (EKG II 1993: 316)

(36) Ma tean seda, et sa siin käisid, juba ammu. (EKG II 1993: 316)

(37) Et sa siin käisid, (seda) tean ma juba ammu. (EKG II 1993: 316)

Põimlause kõrvallausetes ei kehti sageli SVO sõnajärg ja V2-reegel. Selliste lausete hulgas on mõned määruslaused, mis algavad sidesõnaga *kui*. (Ehala jt 2014: 191) Kõrvallausetes saab verb lause lõpus olla ka juhul, kui tegemist on kaudküsilause või relatiivlausega (vt näide 38 ja 39). Samuti võib verb olla lause lõpus eitava või küsiva pealausega kõrvallausetes (näide 40) ning aja- ja tingimuslauses, mis algavad sidesõnaga *kui* (vt näitelauseid 41 ja 42). (Erelt 2006: 86) Sellistes lausetüüpides sarnaneb eesti keel saksa keelega tegusõna paigutamise poolest. (Ehala jt 2014: 191)

- (38) Ma tean, miks arst seda tegema pidi. (Erelt 2006: 86)
- (39) Ma tunnen ühte tüdrukut, keda kõik armastavad. (Ehala jt 2014: 191)
- (40) Ta ei räägi nii mitte sellepärast, et ta ise seda näinud oleks. (Erelt 2006: 86)
- (41) Lind värises, kui ma ta pihku võtsin. (Erelt 2006: 86)
- (42) Kui see enam ei aita, tuleb lõpp. (EKG II 1993: 316)

Mati Erelt kirjutab, et kui lause teemaks pole alus, vaid mõni teine lauseliige, siis on V2-nõue vähem range ning vigasteks ei saa pidada lauseid, kus alust pole viidud verbi järele, nagu näitelauses 43. Kuid ikkagi on V2-järg eesti keeles enamikul juhtudel loomulikum, eriti kui lause algul olevaks teemaks on kõrvallause (vt näitelause 44). (Erelt 2006: 84–85)

- (43) Lapsi vanaisa armastas kogu eluaja. (Erelt 2006: 84)
- (44) Kui saabub kevad, läheb ka meeleolu paremaks. (Erelt 2006: 85)

„Eesti keele grammatika“ (EKG II 1993) järgi pole öeldisverbi asend oma laiendite suhtes kindel, see võib paikneda kas laiendite ees või järel. Nende asendite juures valitseb tavaliselt öeldisverbi järelasend (vt näitelause 45). Eesasend domineerib *et*-komplementlauseis ja mitterestriktiivseis relatiivlauseis (vt näited 46 ja 47). Öeldisverbi eesasend on ainuvõimalik *sest*-põhjuslauseis (vt näide 48). Põhiverbi ees asub ka perifrastiliste verbide mittefiniitne komponent (vt näide 49). (EKG II 1993: 317)

- (45) Loll siga, kes kartulivao vahel nälga sureb. (EKG II 1993: 316)
- (46) Ma usun, et sel õhtul peeti igas saalis mingit koosolekut. (EKG II 1993: 316)
- (47) Ta vaatas Antsu, kes kõndis vankri kõrval, ja märkas tema varrukal punast laiku. (EKG II 1993: 316)
- (48) Tol õhtul läks mul õnneks, sest meid kõiki lubati varakult koju. (EKG II 1993: 316)
- (49) Ma nägin, kui ta minema hakkas. (EKG II 1993: 316)

Tegevussubjekti ja öeldise inversioon toimub harilikult järelasendis viisi- ja kõrvutuslauseis, mis algavad sidenditega *nagu ~ justnagu, kui ~ justkui ~ otsekui* ja mille öeldisverb on tingivas kõneviisis (vt näide 50). Inversioon võib toimuda ka muudes järelasendis pealausetes, kuid lause teatestruktuuri muutmata üksnes juhul, kui öeldisverbil on laiendeid nagu näidetes 51 ja 52. (EKG II 1993: 316–317)

(50) Neile tundus nii, nagu oleksid nad linnud. (EKG II 1993: 317)

(51) Et sa siin käisid, seda ma tean juba ammu ~ seda tean ma juba ammu. (EKG II 1993: 316)

(52) Et lektor haigestus, siis jääb loeng ära. (EKG II 1993: 316)

Kokkuvõtteks on liht- ja liitlauseid kommunikatiivsed üksused, mis sarnanevad kommunikatiivse funktsiooni poolest ja erinevad oma struktuurilt ja tähenduselt. Põimlause kõrvallause ei kehti mõnikord tavalised eesti keele sõnajärje reeglid (SVO sõnajärg ja V2-reegel) ja võib esineda inversioon. Põimlause puhul saab rääkida ka kõrvallause paiknemisest, sest kõrvallause saab olla põimlause sees erineval positsioonil.

2.2.1. Otsekõne sõnajärg

Mõned informandid kasutasid oma narratiivides otsekõnet ning käesoleva magistritöö autor peab oluliseks mainida ka otsekõne sõnajärje omadusi.

Otsekõne on kaudkõnega võrreldes rohkem emotsionaalne. Sellepärast sisaldab ta tihti kõnetlussõnu, modaalseid üksusi ning seda iseloomustab inversioon, hüüdlause intonatsioon ja osalused. (Galkina-Fedoruk jt 2009: 185)

Olga Krylova ja Serafima Havronina (1984) järgi nimetatakse teise inimese poolt öeldu sõnasõnalist kirjalikku esitust otsekõneks. Otsekõne sisestatakse autorisõnade abil. Vene keeles saavad autorisõnad asuda nii otsekõne ees ja järel, samuti otsekõne sees, ning autorisõnade asetusest sõltub aluse, öeldise ja determinandi asukoht. Kui autorisõnad asuvad otsekõne suhtes eesasendis, siis asub vene keeles alus enne öeldist, ning aluse ees saab asuda ka näiteks aega väljendav determinant (vt näitelause 53). Juhul kui autorisõnad asuvad otsekõne sees või järel, siis öeldis asub enne alust (vt näide 54). (Krylova, Havronina 1984: 124)

(53) Потом он продолжал: „Впрочем, наш спор можно решить очень быстро“. (Krylova, Havronina 1984: 124)

Pärast ta jätkas: „Muide, meie vaidluse saab väga kiiresti lahendada“.

(54) „Когда будет привал?“ – спросили геологи у проводника. (Krylova, Havronina 1984: 125)

„Millal on peatuskoht?“ küsisid geoloogid juhatajalt.

Eesti keeles on otsekõnele järgnevat pealausetes toimunud tegevussubjekti ja öeldise inversioon (EKG II 1993: 316). V2-järge on väga tähtis eelistada, kui lause algul olevaks teemaks on otsekõne, nagu näitelauses 55 ja 56 (Erelt 2006: 85).

(55) „Kust mina ta välja võtan?“ pahandas Maret. (EKG II 1993: 316)

(56) „Kas see on tema lõplik otsus?“ küsis Rein pettunult. (Erelt 2006: 85)

Kokkuvõtteks saab öelda, et nii eesti kui ka vene keeles, juhul kui saatelause järgneb otsekõnele, pannakse öeldisverb saatelauses esimesele kohale. Ootuspäraselt ei tohiks vene emakeelega informantidele otsekõne sõnajärje kasutus eesti keeles erilist raskust tekitada.

2.2.2. Suulise kõne sõnajärg

Kuna mõned üliõpilased kasutasid oma narratiivides otsekõnet, on siinkohal otstarbekas tuua välja ka eesti ja vene suulise keelekasutuse eripärasusi, sest narratiivide kirjutamine on mõnel määral lähedane suulise jutustusega.

Spontaansete kirjalike tekstide sõnajärg sarnaneb tihti suulise keele sõnajärgjega (Hennoste 2001: 56). Suuline keel on tagasikerimatu, see tähendab, et rääkija ülesandeks on ehitada oma lause või lausung üles kuulajale võimalikult ootuspärasel viisil (Lindström 2005: 11) Martin Ehala (2001a) sõnul on kõnelemine lineaarne protsess, kus sõnad tulevad üksteise järel suust ja jõuavad täpselt samas järjekorras kuulaja meeltesse. Tähtis on see, et kuulamisel pole kogu informatsioon korraga kättesaadav, ja just sellepärast on informatsiooni järjestus suulises keeles ja sealhulgas lauses väga oluline. (Ehala 2001a: 210) Selleks, et kõneleja saaks oma sõnumi kuulajale edasi anda, peab ta oma sõnu fraasidesse järjestama, pärast fraasid järjestama lausetesse

ja selle järel veel laused järjestama omakorda suurematesse diskursuseüksusettesse, nagu lausung, kõnevoor, diskursus või tekst (Lindström 2005: 10).

Eestikeelses suulises lauses nagu ka kirjalikus kehtib sama teema ja reema järjestus ning öeldis on lauses alati teisel positsioonil (Ehala 2001a: 210), täpsemalt on suulises keeles põhisõnajärjeks SVX-järg (Lindström 2005: 15). Tähtis on mainida, et kirjakeeles on lause sõnajärje varieeruvus suurem kui suulises kõnes (Lindström 2004a: 47). Teema ja reema järjekorrast ning V2-reeglit saab põhjalikumalt lugeda käesoleva töö autori bakalaureusetööst (Špakovskaja 2014).

Kirjalikus kõnes kasutatakse sõnajärge süntaktiliste üksuste (sõnaühendid, predikatiivsed üksused, laused, ütlused) ja teksti (stilistiline värving, ekspressiivsed ja teised ütlused) organiseerimiseks ning just sellepärast on siin sõnajärg läbimõeldud. Venekeelses suulises kõnes toimub sõnade paiknemine teistpidi. Suulise kõne (mis pole ette loetav) sõnajärg peegeldab ütluse moodustamise protsessi. Suulise kõne kõige tähtsam funktsioon on sõna kommunikatiivse tähtsuse väljendamine, kus kõik tähtsam info läheb ettepoole, reema saab asuda ütluse sujuvas kohas, kuid tavaliselt asub ta alguses või keskosas. Suulises kõnes ei kasutata sõnajärge aktuaalse liigenduse väljendamiseks ega sõnaühendite säilitamiseks või hävitamiseks. Suulise kõne sõnajärjele on lubatud see, mis pole kirjalikule sõnajärjele omane, näiteks ütluste raamiline ülesehitus (vt näide 57), sõnaühendite lineaarsuse katkestamine (näide 58) ning abisõnade ja sidesõnade ebaharilik paiknemine (näide 59). Kõiki neid suulise kõne ja kirjaliku teksti sõnajärje märgatavaid erinevusi kasutavad autorid oma tekstis esinevast suulisest kõnest märkuandmiseks. (Sirotinina 2003: 129–131)

(57) Очень она любит мороженное. (Sirotinina 2003: 130)

Väga armastab ta jäätist.

(58) Большую на балкон положи курицу, а эту сейчас. (Sirotinina 2003: 130)

Suur rõdule pane kana, aga see praegu.

(59) Она маленькая потому что. (Sirotinina 2003: 131)

Ta on väike sellepärast et.

Suulisele kõnele on omane ka sõnaühendi ja lause rõhutatud liikme eesasend ning lause lühidus ja laiendamatus (Kovtunova 1976: 134–135). Suulisele keelele on omane ka erineva värvinguga intonatsioon, kuid sõna asendamise ekspressiivsetes variantides ei muutu ütluse mõte, tähendus ega aktuaalne liigendus. Muutub vaid fraasi intonatsioon, mis lisab ekspressiivse iseloomu. (Kovtunova 1976: 98) Sõna intonatsiooniline esiletõstmine aitab kohandada lauset vastavalt suhtluse otstarbele (Valgina 1991: 146). Intonatsioonil on ka muid võimalusi sõnajärje mõjutamiseks, näiteks suulises kõnes ühendab intonatsioon liitlause osad kommunikatiivseks üksuseks. Lõpliku sõnumi intonatsioon näitab liitlause lõpus, et liitlause osad kujundavad ühtlust. Kirjalikus kõnes asub lauseosade vahel kirjavahemärk (Formanovskaja 1989: 6). Liht- ja liitlauset saab võrrelda näitelauses 60 (lihtlause) ja 61 (liitlause).

(60) Üliõpilased tulid Moskvasse.

Студенты приехали в Москву. (Formanovskaja 1989: 5)

(61) Üliõpilased tulid Moskvasse, sest nad tahavad vene keelt õppida.

Студенты приехали в Москву, потому что они хотят изучать русский язык. (Formanovskaja 1989: 5)

Seega on eesti ja vene keele suulise kõne sõnajärje reeglid erinevad, sest eesti keeles pigem säilib kirjalikule tekstile omane teema ja reema liigendus ning V2-reegel, samas kui vene keeles toimub suulises kõnes teistsugune sõnade järjestamine ning on võimalikud sellised sõnajärje vormid, mis pole kirjalikule keelele omased.

2.2.3. Narratiivide sõnajärg

Mõiste *narratiiv* tähendab laias laastus lugu, näiteks need võivad olla meie igapäevasest elust pärinevad lood, anekdoodid või muinasjutud. See on enamasti vestluse pikem terviklik üksus, kus tegevus on väga tähtsal kohal. Narratiiv on kultuuriliselt universaalne ja üks vanemaid tekstitüüpe, mis annab edasi toimunud või kujutletud sündmusi. Narratiive kohtame oma elus praktiliselt iga päev, need võivad olla nii kirjalikud kui ka suulised. (Lindström 2000: 190–191) Ilukirjanduses kasutatakse tihti lause sõnajärge lause aktuaalse liigendusena (Florya 2013: 815).

Liina Lindström ja Piret Toomet (2000) uurisid oma artiklis „Eesti suuliste narratiivide keelelisi erijooni” eesti keele suuliste narratiivide eripärasid, sealhulgas narratiivi sõnajärje erijooni. Nende sõnul kasutatakse mitmete keelte narratiivides sagedamini predikaadiga algavaid lauseid, samuti kaldutakse eesti keele suulistes narratiivides rohkem kui teistes tekstitüüpides predikaadiga algavaid lauseid kasutama. Nende materjalis olid 787st predikaatverbi sisaldavast lausest 31% verbialgulised. Selliseid predikaadialgulisi lauseid kasutatakse nii personaalsetes kui ka vahendatud narratiivides ning need paiknevad tavaliselt narratiivi tegevustiku algul ning tegevustiku arengu tähtsamate etappide algul. Näiteks saab verbialguline lause asuda narratiivi kulminatsiooniosas, kus saabub olukorrale lahendus. L. Lindströmi ja P. Toometi järgi võib lause algust pidada väga tundlikuks osaks lauses, sest just seal võib näiteks kontrastiivne vastandust markeeriv rõhk paikneda. Juhul kui predikaatverb asetatakse lause algusesse, muutub see verb kohe rõhuliseks ja toob esile lausega väljendatavat tegevust. Verbialguliste lausete üks funktsioonidest on narratiivi liigendamine, sest nad osutavad narratiivi tähtsamatele punktidele, kus toimuvad muutusi sisaldavad tegevused. Autorid peavad oluliseks mainida ka seda, et niisuguse sõnajärje kasutamist ei esine narratiivis väga sageli ja see on ainult üks vahenditest, millega antakse märku, et tegemist on just narratiiviga. (Lindström, Toomet 2000: 197–199)

Liina Lindströmi (2000) sõnul on teksti tüüp üheks teguriks, mis võib eesti keele sõnajärge mõjutada. Oma artiklis „Narratiiv ja selle sõnajärg“ vaatleb ta Tartu Ülikooli suulise kõne korpusest pärit narratiive ja neis kasutatavat sõnajärge. Vaatluse all on just verbialgulised lausemallid, mida on ka teistes keeltes seostatud narratiivse tekstitüübiga. Tema artikli eesmärgiks on vastata küsimustele, miks esineb verbialgulisi lausemalle narratiivis rohkem kui teistes tekstitüüpides ning missugused on niisuguse sõnajärgjega lausete funktsioonid diskursuses. L. Lindströmi sõnul võivad narratiivis olla vabad laused ja narratiivlaused, mis on narratiivi põhiüksusteks. Narratiiv omab makrostruktuuri, kus komplikatsioon ja lahendus mängivad tähtsat rolli sõnajärje suhtes. Komplikatsioon väljendab sündmuste kulgu ja ühes narratiivis saab olla mitu komplikatsiooni, kuhu kuulub tegevus ise. Lahendus esitab komplikatsiooni tegevusele

mingisuguse lahenduse. Need mõlemad narratiivi osad on narratiivi tuumaks, sest just neis kahes narratiivi osas on tegemist narratiivlausetega. (Lindström 2000: 190–197)

Eesti keele neutraalsete lausete malliks on SVX-järg ning kirjakeeles on tavaline ka XVS(X)-järjega inversioon. (Lindström 2000: 193) Oma uurimuses vaatleb autor TÜ suulise kõne korpuselt pärit materjale, nende hulgas on Võru murde, kirjakeele ja keskmurde laused, anekdootid ning tänapäeva suulised narratiivid. L. Lindström rühmitab oma uurimismaterjali lauseid gruppidesse lause esimese lauseliikme järgi ja analüüsib nende sagedust. Laused saavad alata kas subjektiga, verbiga või muu lauseliikmega. Autori sõnul esines kõige enam verbialgulisi lauseid anekdootides, Võru murde tekstides ja kõnekeele narratiivsetes tekstides. Seega on narratiivsetes tekstides rohkem verbialgulisi lauseid kui teistes tekstitüüpides. (Lindström 2000: 194–195)

L. Lindströmi järgi on põhilisteks verbialgulisteks sõnajärjemallideks VX, V, VS, VSX, VXS, VXSX ning oma artiklis vaatleb ta iga lausemalli ja selle esinemissagedust. Näiteks VX-mall, kus toimub subjekti väljajätt (vt näitelause 62), on üks sagedasemaid lausemalle ja niisuguse sõnajärjega lauseid esineb kõigis narratiivi osades. Selle malli kasutamise põhjuseks on see, et narratiivi sündmuste kulgedes jääb tegija sageli väga pikaks ajaks samaks. Samuti kasutatakse narratiivides VX-malli juhul, kui tarvitatakse umbisikulisi ja üldisikulisi lauseid (vt näide 63) ning käsklauseid (vt näide 64). (Lindström 2000: 197)

(62) ostis siis viimase suure triikimislaua (Lindström 2000: 197)

(63) noo mindud sis Riia loomaaeda: (Lindström 2000: 197)

(64) [räägi] edasi. (Lindström 2000: 198)

V-malli kasutatakse peamiselt siis, kui tegemist on ütlemist, vaatamist, kõnelemist või ka millegi selgumist väljendavate verbidega. Verbialgulisi lauseid VSX, VXS, VXSX-mallidega kasutatakse, kui üritatakse rõhutada loo anekdoodilisust, näiteks anekdootide alguses on verbialguline lausetüüp väga tavaline (vt näide 65). Narratiivis on tegevus väga tähtsal kohal ja seetõttu on verbil lauses eriline roll, sest ta kannab tegevuse kohta põhilist infot. (Lindström 2000: 200)

(65) noo istun mina seal kabinetis, (.) (Lindström 2000: 199)

Vene keeles on ilukirjanduse kunstilisele kõnele samuti omane inversioon (Valgina 1978: 151) Vene keele sõnajärg pole täiesti vaba, kuid see on paindlik ning erinev nii proosa- ja poeetilises tekstis kui ka kirjalikus tekstis ja suulises kõnes (Sirotnina 2003: 132). Proosatekstile on omased mitte ainult neutraalsed, vaid ka ekspressiivsed ütlused. Poeetilises kõnes mängib näiteks rolli sõna koht reas, mitte selle asetus lauses ega sõnaühendis. (Sirotnina 2003: 129) Poeetilisele tekstile on omane suurem sõnajärje vabadus kui näiteks proosatekstis, sest poeetilise teksti jaoks on tähtis rütmiline ülesehitus (Kovtunova 1976: 195). Subjekti ja verbi kohtade vahetamist saab põhjendada ka teksti kompositsiooniga, nii vormistatakse narratiivi algust (vene keeles: *зачин*), mis osutab narratiivi kaudsele eelloole (vt näitelause 66). (Florya 2013: 821)

(66) Приехали мы в Ленинград... (Bulgakov 1990, viidatud Florya 2013: 821 järgi)

Tulime me Leningradi...

Kokkuvõtteks võib öelda, et nii eesti kui ka vene keele jaoks on omane niinimetatud „narratiivne sõnajärg“, kus predikaatverb saab asuda lause alguses. Sellised laused annavad lugejale või kuulajale märku, et tegemist on just narratiivižanriga. Tähtis on aga kasutada verbialgulisi lauseid narratiivi alguses või kulminatsiooniosas.

2.2.4. Sõnajärje vead

Eesti keele lause sõnajärg on vaba, kuid samal ajal esineb teisi reegleid, mis natuke piiravad täielikku sõnajärjevabadust. Näiteks on tähtis vältida väärseoseid, mis väga tihti võivad kirjutajale endale märkamatuks jääda. Näiteks lauses 67 tekitab mulje, et kõrged laed asuvad kesklinnas, mitte müügil olevas korteris. Antud lauses peab täiend *kõrgete lagedega* sihitise korteri ees olema. Sama viga esineb näitelause 68, kus sõnu peab ümber tõstma, juhul kui raha pole lehe abil kaotatud. (Pullerits, Jõks 2014: 63–64)

(67) *Müüa hubane korter kõrgete lagedega kesklinnas. (Pullerits, Jõks 2014: 63)

Müüa hubane kõrgete lagedega korter kesklinnas. (Pullerits, Jõks 2014: 63)

(68) *Aus leidja otsib lehe abil raha kaotanud inimest. (Pullerits, Jõks 2014: 63)

Aus leidja otsib raha kaotanud inimest lehe abil. (Pullerits, Jõks 2014: 64)

Egle Pullerits ja Maris Jõks (2014: 64) kirjutavad, et väärseoseid saab vältida, juhul kui kasutada universaalset reeglit, kus uus või rõhutatav sõna pannakse lauses viimasele kohale. Näiteks näitelauses 69 rõhutab sportlane lause viimast sõna *võitu*, kuid loomulikum oleks rõhutada sõna *rohkem*, sest jutt käib sellest, kes väärrib võitu rohkem, kes vähem. (Pullerits, Jõks 2014: 64)

(69) * Vastane väärrib rohkem võitu. (Pullerits, Jõks 2014: 64)

Vastane väärrib võitu rohkem. (Pullerits, Jõks 2014: 64)

Kui rääkida täiendi asukohast lauses, siis selle paiknemiskoht on oma põhja kõrval, kas selle ees või järel. Juhul kui osastavas käändes nimisõnalisel täiendil on omakorda määruse vormis täiend, siis see pannakse omastavalise täiendi ette, nagu illustreerib näide 70. (EKK 2007: 536; Erelt 2006: 93) Selle reegli erandiks on vaid olevas käändes või *kui*-lisand, mis saab paikneda omastavalise täiendi ja selle põhja vahel (vt näitelause 71). Täiendi asukoha puhul on tähtis ka mitte lahutada, näiteks kiiluga, lause põhjast täiendit ja tagasõna laiendit (vt näide 72). (EKK 2007: 536–537; Erelt 2006: 95)

(70) *sellele ametikohale* tööleasumise põhjus. (EKK 2007: 536; Erelt 2006: 93)

(71) eesti keele *võõrkeelena* õppetool – eesti keele *kui võõrkeele* õppetool. (EKK 2007: 537; Erelt 2006: 94)

(72) *Juhani – see on minu vend – naine ootab last. (EKK 2007: 537;)

Minu venna Juhani naine ootab last. (EKK 2007: 537)

Vene keeles on omadussõnalise, kesksõnalise või asesõnalise täiendi koht tavaliselt omadust omava nimisõna ees. Kui lauses on mitu täiendit, siis omadust omava nimisõna juurde pannakse just see täiend, mis tähistab nimisõna kõige olulisemat tunnust.

(Galkina-Fedoruk 2009: 100–101) Vale sõnajärg põhjustab lause koomilisuse, näiteks lauses 73 (Golub 2001: 261).

(73) В магазины поступили коляски для детей различных расцветок. (Golub 2001: 261)

Kauplusesse laekusid lapsevankrid erineva värvinguga lastele.

Eestikeelses lauses saab samuti olla mitu täiendit, nende asend sõltub samuti täiendi funktsioonist lauses, näiteks määratlevad täiendid on põhisõnast kaugemal, aga kirjeldavad täiendid asuvad põhisõnale lähemal (vt näide 74). Ühtaegu määratlevad ja kirjeldavad täiendid asuvad lauses tavaliselt määratlevate ja kirjeldavate täiendite vahel, nagu illustreerib näitelause 75. (EKK 2007: 538)

(74) *see väike poiss*. (EKK 2007: 538)

(75) *need kõige paremad Saksa lambakoerad*. (EKK 2007: 538)

Erandiks saab nimetada põhiarvu ja järjestussõna omavahelist järjestust (76). Omastavas käändes täiendi asukoht sõltub selle funktsioonist: kui täiend on kirjeldav ehk liigitäiend, siis asub ta vahetult põhisõna ees (77), kui täiend on määratlev ehk omajätäiend, siis paikneb ta põhisõnast kaugemal (78). Juhul kui omastavas käändes täiendi liik pole ilmne, siis võivad omadussõnaline ja omastavas käändes täiend vahelduda, nagu on näha näitelauses 79. Määratlevad hulgasõnad *kõik*, *terve* ja *kogu* asuvad fraasis esimesel kohal (vt näitelause 80). (EKK 2007: 538)

(76) *viis viimast ~ viimased viis lehekülge*. (EKK 2007: 538)

(77) *suurepärane keeleteaduse sõnastik*. (EKK 2007: 538)

(78) *Jaani uus maja*. (EKK 2007:538)

(79) *luksuslikud Fazeri ~ Fazeri luksuslikud šokolaadikarbid*. (EKK 2007: 538)

(80) *kõik need inimesed*. (EKK 2007:538)

Sõnajärjevigade vältimiseks tuleks kõigepealt vältida väärseoseid. Samuti peab laiend olema oma põhja kõrval ning lause uus või rõhutatav sõna peab asuma lause viimasel kohal. Nii eesti kui ka vene keeles asub täiend tavaliselt oma põhja ees ja sellepärast ei tohiks täiendi asukoha leidmine keeleõppijale keeruline olla.

3. Eesti keele sõnajarje varasematest uurimustest

Selles peatükis antakse ülevaade sõnajarje teemat käsitlevatest teoreetilistest uurimustest ning õppijakeele sõnajarje alal tehtud uurimistöödest, mis on peamiselt üliõpilaste bakalaureusetööd. Esimeses alapeatükis tutvustatakse mõnesid õpikutest ja artiklitest pärinevaid seisukohti sõnajarje kohta ning teises alapeatükis on lühiülevaade sõnajarje teemat puudutavatest bakalaureusetöödest ja artiklist.

3.1. Sõnajarje teoreetilistest uurimustest

Paljud eesti keele uurijad on oma artiklites ja õpikutes pööranud tähelepanu eesti keele sõnajarje erijoontele ning olemasolevast ja analüüsitud materjali hulgast saab leida silmapaistvaid ülevaateid eesti keele sõnajarje eripäradest. Järgnevalt on esitatud lühike ülevaade sõnajarje teoreetilistest uurimustest, mis on pärit Liina Lindströmi (2005) doktoritööst ja Martin Ehala (2001) õpikust „Eesti keele struktuur“.

Liina Lindström (2005) uurib sõnajarje teemat väga põhjalikult oma doktoritöös, kus ta otsib vastuseid aktuaalsetele küsimustele sõnajarje kohta. Doktoritöö põhiosa koosneb kuuest Liina Lindströmi kirjutatud artiklist, mille teemad on suurel määral pühendatud eesti keele sõnajarjele. Siinses magistratöös saab näha mõnede artiklite lühiülevaateid. Oma uurimustes kasutab ta Tartu Ülikooli suulise kõne korpusest pärit materjale. Käesoleva magistratöö autori jaoks osutusid kõige huvipakkuvamateks teemadeks järgmised teemat: kuidas kasutatakse sõnajarje narratiivides, kuidas suulise keele sõnajärg erineb kirjaliku keele sõnajarjest ning kuidas varieerub sõnajärg kõrvallausetes.

L. Lindströmi doktoritöö esimene osa annab põhjaliku ülevaate eesti keele sõnajarjest ning eesti keele sõnajarje varasematest uurimustest, alates kõige varasematest ja lõpetades uuematega. Pärast kirjeldab autor verbi võimalikke asendeid lauses, täpsemalt V1, V2 ja V3-malle. Doktoritöö esimeses artiklis „Narratiiv ja selle sõnajärg“ (2000) kirjeldab L. Lindström narratiivile omaseid verbialgulisi lauseid, nende esinemissagedust ja kasutamispõhjuseid. Kuna nimetatud artikkel on otseselt

seotud käesoleva magistritöö teemaga, on sellele siinses töös pööratud erilist tähelepanu ning artikli kulgemisest ja uurimuse tulemustest on võimalik põhjalikumalt lugeda alapeatükist 2.2.3 „Narratiivide sõnajärg“.

Oma doktoritöö teises artiklis „Verb-initial clauses in narrative“ (2001b) uurib L.Lindström lähemalt erinevate maailmakeelte narratiivide verbialgulisi lauseid. Täpsemalt on tema artiklis vaatluse all eesti suulise kõne korpuse aastatel 1997–1999 lindistatud suulised narratiivid, interneti naljanurgast pärit kirjalikud anekdoodid ning võrumurdelised suulised narratiivid. Verbialgulisi lauseid, milles on predikaat esimeseks lauseliikmeks, nimetab autor deklaratiivlauseteks, skandinaavia keelte uurimisel nimetab ta seda nähtust narratiivseks inversiooniks. Deklaratiivlauseid kasutati tema poolt uuritud rühmades palju rohkem, kui on näha seni eesti keele põhjal tehtud sõnajärjestatistikas. Autor jagab eestikeelsetes narratiivides kasutatud verbialgulised laused kaheks, kõigepealt on need subjektita laused ning subjekti ja predikaadi inversiooniga laused, mis erinevad oma funktsiooni poolest. V1-lausemalli kasutati autori poolt vaadeldud tekstide hulgas kas kokkukuuluvate sündmuste sidumiseks (subjektita lausete puhul), narratiivi liigendamiseks, tegevuste esiletõstmiseks (subjekti ja predikaadi inversiooni puhul) või situatsiooni ja tegelaste esitlemiseks (eksistentsiaallauseste puhul). (Lindström 2001: 138–148)

L. Lindström toob teiste keelte narratiivide verbialguliste lausete näiteid. Käesoleva magistritöö autorit huvitavad eelkõige eesti ja vene keele narratiivide sõnajärje omadused. L. Lindström vaatlleb vene keele anekdoodist pärit näitelauseid (vt näide 81) ning tema sõnul on selle sõnajärg väga sarnane eesti keele anekdootide sõnajärjega. Sellistes lausetes on verb lauses esimesel kohal ja tihti on tegemist just narratiivi esimese lausega, mis on anekdoodis sissejuhatuseks ning kus toimub tegelaste ja tegevuste lühike tutvustus. (Lindström 2001: 153)

(81) Подходит новый русский к ксероксу, делает копию какого-то документа. (Lindström 2001: 153)

Astub tõusik paljundusaparaadi juurde, teeb mingi dokumendi koopia.

L. Lindströmi sõnul on tendentsiks kasutada narratiivsetes tekstides verbialgulisi lauseid ja see, et sama nähtus on levinud paljudes keeltes, mis pole omavahel suguluses, näitab, et tegemist on hoopis laiema tüpoloogilise tendentsiga. Eesti keele narratiivne inversioon on seotud sama nähtusega indo-euroopa keeltes, kus narratiivide V1-mall on perifeerne ja selle kasutamise põhjuseks saab pidada funktsionaalset motiveeritust. (Lindström 2001: 150–160)

Oma doktoritöö kolmandas artiklis „Veel kord subjekti ja predikaadi vastastikusest asendist laiendi järel“ (2002) väidab L. Lindström, et V2-järg on germaani keeltele iseloomulik sõnajärjestus. Tema artikli eesmärgiks on analüüsida Tartu Ülikooli suulise kõne korpusest pärit spontaansete dialoogide lauseid, mis algavad verbilaiendiga ning milles saaks realiseeruda V2-reegel ja toimuda aluse ja öeldise inversioon, uurida nende lausete ülesehitust, täpsemalt subjekti, predikaadi, predikatiivi, objekti ja adverbiaali paiknemist lauses ning leida millised tegurid võivad mõjutada subjekti ja predikaadi vastastikust asetust laiendi järel lisaks V2-printsiibile. (Lindström 2002: 89–90)

Vaatluse all on kaks verbilaiendiga algavat lauserühma, täpsemalt aluse ja öeldise otsejärgiga laused, milles ei toimi V2-printsiip ning aluse ja öeldise pöördjärgiga laused, milles predikaat on teisel positsioonil. Oma analüüsi põhjal teeb L. Lindström kokkuvõtte, et aluse ja öeldise otsejärge laiendi järel soodustavad sellised tegurid nagu:

- a) lause alguses on kas sihitis, öeldistäide, põhjus- või viisimäärus;
- b) kui tegemist on küsi- või kaudküsilausega;
- c) kui subjektifraasi moodustab pronoomen; või kui subjektifraas
- d) viitab inimesele või
- e) on diskursuses tuntud info.

Pöördjärjestus on valikus primaarne juhul kui:

- a) lause algab valdajamäärusega;
- b) subjektifraasiga viidatakse mitteinimesele;
- c) subjektifraasi moodustab pronominaalne fraas või pikem fraas;
- d) subjektifraas annab edasi diskursuse seisukohalt uut infot.

(Lindström 2002: 101–102)

L. Lindström uurib oma doktoritöö neljandas artiklis, kus paikneb predikaat kõrvallausetes spontaanses suulises argivestluses ning mis määrab kõrvallausete verbilõpulisuse. Analüüsi põhjal jõuab autor järeldusele, et kõige enam sõltub predikaadi asend lauseliikmete uudsuse astmest diskursuses. (Lindström 2004b: 417, 428)

Martin Ehala (2001a) arutleb eesti keele sõnajärje omaduste üle põhjalikult oma õpikus „Eesti keele struktuur“. Tema sõnul on eesti keele struktuur suhteliselt paindlik ja aja jooksul on ta kergesti omaks võtnud teistele keeltele omaseid struktuure. Martin Ehala sõnul oli veel 20. sajandi alguses eesti keele sõnajärg identne saksa keele sõnajärgiga ja tegusõna oli alati kõrvallause viimasel positsioonil (vt näide 82). (Ehala 2001a: 267)

(82) Ma tahan teada, kes selle tembu *teinud on*. (Ehala 2001a: 267)

Oma sõnajärje paindlikkuse tõttu ning Johannes Aaviku keeleuuenduse tulemusel sai eesti keel ka võõrmõjudest, sh saksapärasest sõnajärgest, vabaneda. M. Ehala peab eesti keele lausemoodustuse mõjutajaks vene keelt. Ajakirjanduses ja suulises kõnes saab sageli kohata venepäraseid lausekonstruktsioone, näiteks näites 83 on esimene lause venepärase, teine lause eestipärase sõnajärgiga. (Ehala 2001a: 267)

(83) *Arst kiirustades lõpetas operatsiooni. (Ehala 2001a: 267)

Arst lõpetas operatsiooni kiirustades. (Ehala 2001a: 267)

Martin Ehala kasutab terminit *baassõnajärg* ehk abstraktne põhisõnajärg, millest on tuletatud kõik ülejäänud sõnajärjed (Ehala 2001b: 24). M. Ehala kirjutab oma õpikus ka sellisest nähtusest nagu *harmooniline sõnajärg*. Tema sõnul valitseb lausemoodustajate ja fraasimoodustajate sõnajärgede vahel tihe seos. Kõik kolm võimalikku sõnajärjetüüpi (SVO, SOV ja VSO) saab jagada kahte tüüpi, lähtudes põhisõna asendist oma laiendi suhtes, see süsteem võimaldab võrrelda fraasi- ja lausemoodustajate järjekorda. Nii saaksid kõik maailmakeeled jaguneda kas VO- keelteks, kus põhisõna eelneb laiendile, ja OV- keelteks, kus põhisõna järgneb laiendile. (Ehala 2001a: 220)

Maailmas on kõige rohkem keeli, milles esineb üks harmooniline sõnajärjemall, kus kõikide fraaside laiendid kas ainult eelnevad või siis ainult järgnevad oma põhisõnale. Harmoonilise sõnajärje hüpoteesi püstitas M. Ehala sõnul saksa keeleteadlane Theo Vennemann, kelle järgi on keel loomulik vaid juhul, kui kõikide fraaside laiendid ja lause sihtis on samal pool oma põhisõna. Siis peaks kaks harmoonilist sõnajärje tüüpi olema: põhisõna–laiend, laiend–põhisõna. Harmoonilise sõnajärje järgi on kahe erineva

sõnajärje kooseksisteerimine ühes keeles ajutine nähtus ja keel liigub nii ühest harmoonilisest tüübist teise. Martin Ehala sõnul ei vasta see teooria tavaliselt tõele, sest maailmas on palju keeli, mis on juba väga pikka aega „ebaharmoonilise“ sõnajärjega, ning eesti keel on nende hulgas. (Ehala 2001a: 220)

3.2. Õppijakeele sõnajärje varasematest uurimustest

Vene emakeelega eesti keele õppijate sõnajärge on ka varem uuritud, siin antakse väike ülevaade Olga Pastuhhova (2004) ja Julia Grudkina (2002) bakalaureusetöödest ning Annekatrin Kaivapalu (2010) artiklist.

Olga Pastuhhova (2004) käsitleb oma bakalaureusetöös emakeele mõju võõrkeele omandamise protsessis. Ta uurib vene üliõpilaste suulist ja kirjalikku eesti keele kasutust, selleks et välja selgitada, kas ja kui palju mõjutab üliõpilaste emakeel teise keele omandamist. Bakalaureusetöö uurimisobjektiks on venekeelsete üliõpilaste interferentsijuhtumid sellises kontrastiivuurimuse seisukohalt huvitavas valdkonnas nagu süntaks, täpsemalt sõnajärjes, objekti kasutuses ning reksioonis. Käesoleva magistritöö seisukohast pakkusid huvi just O. Pastuhhova bakalaureusetöö sõnajärjele pühendatud peatükid ja analüüsid, sest siinse magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, missuguseid sõnajärjevigu võib põhjustada üliõpilaste emakeel. Nimetatud bakalaureusetöö on eriline ka selle poolest, et autor analüüsib ka õpilaste teisi vigu, et pärast oleks võimalus võrrelda interferentsivigade osakaalu kõigi vigade arvust. Olga Pastuhhova bakalaureusetöö teoreetilises osas käsitletakse biheivioristliku õppimisteooria suhtumist keele omandamisesse ning vene keele mõju suurust ja olemust eesti keele omandamise osas. Samuti sisaldub töö teoreetilises osas lühiülevaade eesti ja vene sõnajärje kohta. Analüüsitav materjal põhineb autori poolt läbiviidud pooletunnistel vestlustel, mille käigus ta esitas informantidele küsimused ja sai vastused. Autor lindistas kogu vestlust eesmärgiga pärast see litereerida. Kirjaliku keele kontrollimiseks koostas O. Pastuhhova litereeritud materjali põhjal viisteist venekeelset lauset, mis anti pärast samadele informantidele eesti keelde tõlkimiseks. Sellise kirjaliku ülesande eesmärk oli välja selgitada, kas interferents leiab informantidel aset nii

kirjalikus kui ka suulises keelekasutuses. Tulemuseks oli üliõpilaste suuline ja kirjalik keeleline materjal, mis oli põhjalikult analüüsitud ja kõrvutatud. (Pastuhhova 2004: 4, 24) Analüüsi tulemusena saadi teada, millised vead esinesid üliõpilaste kirjalikus ja suulises keelekasutuses ning millised vead on tingitud informantide emakeele mõjust. Informandid tegid süntaksis otseseid ülekandeid oma emakeelest, kusjuures sõnajärje puhul peab autor kõiki informantide kõrvalekaldeid interferentsi juhtumiteks. (Pastuhhova 2004: 25)

Kui lühidalt kirjeldada O. Pastuhhova uurimistöö tulemusi, siis ta toob esile järgmised interferentsijuhtumid üliõpilaste suulisest kõnest. Kõigepealt see on *olema*-verbi lausest välja jätmine, kuna vene keele jaoks ei ole *olema*-verb omane. Teine veatüüp on verbi teise positsiooni rikkumine kõrvallause järel. Samuti esines juhtumeid, kus subjekti ja predikaadi vahele ilmus adverbiaal, näiteks lauses 84. (Pastuhhova 2004: 29)

(84) Mu mees hästi palju aitas mulle. (Pastuhhova 2004: 29)

Informandid kaldusid paigutama ka subjekti ja predikaadi vahele objekti ning kogeja-omajalause eelnes tihti adverbiaal predikaadile. Informantide tendentsiks oli subjekti predikaadi ette panna, eriti kui subjektiks oli lühike pronoomen, mille predikaadi ette panemine pole eesti keeles sõnajärjeviga. (Pastuhhova 2004: 29)

O. Pastuhhova kirjalike tööde analüüsi tulemused on samuti väga huvipakkuvad. Autori sõnul esines informantide eesti keeles rohkem interferentsi juhul, kui eestikeelse lause sõnajärg erineb venekeelsest. Lause sarnaste struktuuride korral vigu ei esinenud. Interferentsi tulemusena jätsid informandid sageli *olema*-verbi vahele ning kasutasid oma lausetes mõttekriipsu. (Pastuhhova 2004: 39) Autori sõnul on vene keele interferents eesti keele õppija strateegiaks, sest venelased toetuvad oma emakeelele juhul, kui neil puuduvad püsivad eesti keele teadmised. Vaadeldava bakalaureusetöö tulemusena selgus, et kõige rohkem ülekandevigu esines nii suulise kui ka kirjaliku keele sõnajärjes ning üliõpilaste poolt tehtud vigade põhjuseks nimetatakse vene keele mõju. (Pastuhhova 2004: 80)

Otseselt sõnajärje teemat uurib oma bakalaureusetöös Julia Grudkina (2002). Tema bakalaureusetöö sisaldab nii teoreetilist osa, kus ta annab põhjaliku ülevaate veaanalüüsist ning kirjeldab ka eesti ja vene sõnajärge, kui ka uurimuslikku osa, kus ta analüüsib õpilaste kirjalikke töid. Eesmärgiks on uurida vene õpilaste kirjalike tööde sõnajärge ja saada teada, mis määral on sõnajärje vead emakeelest tingitud. Autor on läbi viinud neli kirjalikku testi kahes Tartu ja ühes Sillamäe gümnaasiumis 11. klassi õpilaste seas. (Grudkina 2002: 6–7) Vaadeldava bakalaureusetöö teoreetiline osa koosneb viiest alapeatükist, kus esimeses vaadeldakse aluse ja öeldise järjestamises esinevaid tendentse ning ülejäänud osades antakse ülevaade eitussõna, rõhumäärsõnade, liitöeldise osade asendi ja lause pealiikmete omavahelise järjestuse kohta (Grudkina 2002: 31).

J. Grudkina sõnul ei tekita õpilastele erilisi raskusi neutraalsed alusega algavad laused ning küsi- ja kõrvallaused, sest need sõnajärje tüübid on vene keele sõnajärgjega sarnased. Kõige rohkem vigu leidis lausetes, kus toimus emakeele malli ülekandmine. Need on kõrvallausetega algavad laused, kõrvallausele järgnevad pealaused ning laused, kus eesti keeles toimub inversioon, aga vene keeles on otsene sõnajärg. (Grudkina 2002: 113).

Annekatriin Kaivapalu (2010) on samuti uurinud eesti keele sõnajärge ja seda, milliseid sõnajärjemalle peavad emakeelekasutajad ja teise keele õppijad loomulikuks ning milliseid mitte (Kaivapalu 2010: 103). Autor andis informantidele tegemiseks tajutesti, milles nad pidid hindama keelendite loomulikkust neljaastmelistel skaalal ja uurimuses osalejad pidid vastamisel lähtuma oma keeletundest, mitte aga keelendite normikohasusest. Uurimusest võtsid osa Tallinna Ülikooli üliõpilased, kellest 50 olid eestikeelsed keelekasutajad ja 50 venekeelsed eesti keele õppijad. (Kaivapalu 2010: 108–107). A. Kaivapalu esitab oma testis olevaid lauseid ja seletab iga sõnajärjemalli valikut ning esinemissagedust. Uuringu tulemused näitasid, et eesti keele kaks stilistiliselt kõige sagedasemat sõnajärjemalli SVXX(X) ja XVSX(X) olid eesti keelt emakeelena rääkivate informantide jaoks reaalsed ja neid tajuti loomulikuna. (Kaivapalu 2010: 116) Näiteks laused 85 ja 86 illustreerivad antud sõnajärjemalli:

(85) Nad õpivad terve nädala matemaatikat. (Kaivapalu 2010: 110)

(86) Pool päeva lugesime me kriminulle. (Kaivapalu 2010: 112)

A. Kaivapalu toob esile ka SXVX(X) sõnajärjemalli ja mõned näitelaused (vt näited 87, 88, 89, ja 90), mille loomulikkust pidid tema informandid hindama. Tajutesti tulemustest ilmnes, et antud laused olid eestikeelsete keelekasutajate jaoks kõige ebaloomulikumad, välja arvatud adverbiaaliga lõppevad laused (näited 87, 88 ja 90), mis olid teistest loomulikumad, kusjuures loomulikkust vähendasid veidi nii laiendatud noomenifraas kui ka elutule viitav demonstratiivpronoomen subjektina. Venekeelsete eesti keele õppijate jaoks oli SXVX(X) sõnajärjemall üsna loomulik, mis näitab, et subjekti ja verbi paiknemine lauses on venekeelse eesti keele õppija keeletaju seisukohalt ebaoluline. (Kaivapalu 2010: 114–115)

(87) Ta alati riietub pidulikult. (Kaivapalu 2010: 114)

(88) Mu elu praegu näeb välja järgmiselt. (Kaivapalu 2010: 114)

(89) Nad põnevalt jutustasid oma õppeainet. (Kaivapalu 2010: 114)

(90) See väga aitas mind järgmistes koolitustes. (Kaivapalu 2010: 114)

Objektiga lõppevat lauset ja V2-reegli rikkumist tajusid eestikeelsed keelekasutajad ebaloomulikuna. Venekeelsetele keelekasutajatele tundus V2-reegli rikkumine pigem loomulik kui ebaloomulik ja sellest teeb autor järelduse, et keeleõppijad ei taju piisavalt sõnajärjemallide erinevust. Vene keelt emakeelena rääkivate üliõpilaste vastused erinesid eesti keelt emakeelena rääkivate üliõpilaste vastustest ning artikli autor tõi kõik erinevused esile jooniste abil, nii et kõik tulemused on visuaalselt toetatud. (Kaivapalu 2010: 116–117)

4. Sõnajärg vene ja eesti üliõpilaste kirjalikes narratiivides

Järgnevalt vaadeldakse põhjalikumalt eesti ja vene emakeelega üliõpilaste narratiivide sõnajärge. Selleks et oleks paremini näha venekeelsete õppijate eesti keele sõnajärje kasutamise eripära, võrreldakse pärast iga lausetüübi analüüsi alaosa vene ja eesti emakeelega informantide samatüübilisi lauseid. Analüüsi mugavuse ja seostatuse jaoks on kõik üliõpilaste narratiivid lauseteks liigendatud ja kogu materjali vaadeldakse lause struktuuri järgi. Eesmärgiks on avastada ühised tendentsid ja selgitada analüüsi teel välja erinevused sõnajärje kasutusel eestlaste ja venelaste vahel.

Üliõpilaste narratiivide aluseks on narratiivi kirjutamise töökäsk ja pildiseeria (vt täpsemalt lisa 1 ja lisa 2), mille põhjal pidid informandid oma jutukesed üles kirjutama. Kokku on analüüsitud 23 narratiivi, millest 16 on vene keelt emakeelena rääkivate üliõpilaste poolt kirjutatud ja 7 on eesti emakeelega üliõpilaste omad. Informantideks on valitud Tartu ülikooli filosoofiateaduskonna erinevatel erialadel õppivad üliõpilased. Uurimusliku osa näitelauseid numereeritakse teoreetilise osa näitelausest eraldi ning käesoleva peatüki numeratsioon algab number ühest. Üliõpilaste töödest pärit laused tähistatakse iga näitelause lõpus järgmiselt: “V” tähistab vene emakeelega üliõpilast, “E” tähistab eesti emakeelega üliõpilast ning nende juures olev number tähistab konkreetse narratiivi järjekorda. Üliõpilaste näitelausetes on säilitatud algupärane sõnajärge ja grammatika kasutus.

Analüüsitavad laused on jagatud lause struktuuri järgi viieks grupiks. Esimeses grupis, mis on omakorda jaotatud kaheks alapeatükiks, on esitatud üliõpilaste narratiivide sissejuhatavad laused, milles on kasutatud kas V1-järge ehk narratiivile omast sõnajärge või muid sõnajärjemalle. Teises grupis analüüsitakse V1-järgiga lauseid, mis asuvad narratiivi põhi- või lõpuosas. Kolmandas grupis on laused, kus informandid rikkusid V2-järge, siia kuulub ka põimlause pealause sõnajärjega lausete analüüs. Neljandas grupis on otsekõne sõnajärjega laused ning viiendasse gruppi kuuluvad rindlause teise osalause sõnajärjevigadega laused.

4.1. Verbi asend narratiivi esimeses lauses

Esimeseks grupiks on analüüsi jaoks valitud narratiivi sissejuhatavad ehk esimesed laused, kus on näha nii tavalise V2-järgiga lauseid kui ka V1-järgiga lauseid, mis on omased nii eesti kui ka vene keele narratiividele. See grupp jaguneb omakorda kaheks alagrupiks: esimeses vaadeldakse narratiivile omast V1-sõnajärge, mis esineb narratiivi esimeses lauses, ning teises grupis jälgitakse narratiivi teisi sissejuhatavaid lauseid, kus on kasutatud V2-järge ja teisi sõnajärjemalle.

4.1.1. V1-järg narratiivi esimeses lauses

Lausekonstruktsioone, mille teemaosas asub öeldisverb, nimetatakse ka folkloorse-narratiivse värvinguga sõnajärjeks. Sellised lausetüübid tekitavad assotsiatsioone folkloori jutustavate žanritega, ning sellised lausekonstruktsioonid on iseloomulikud ka suulisele jutustamisele. (Kovtunova 1976: 138–139) Stilistiliste funktsioonide juurde kuulub võimalus lisada lausele vajalikku värvingut sõnajärje abil, näiteks kirjalikus kõnes saab luua suulis-jutustavat värvingut. Vene keeles saab seda saavutada, kasutades kirjalikule tekstile ebaloomulikke sõnajärjetüüpe. (Sirotnina 2003: 128–129)

Eesti keele jaoks on samuti omane V1-järg, kus predikaatverb saab asuda lause alguses. See sõnajärjemall annab narratiivi kuulajale ja lugejale teada, et tegemist on just narratiiviga. Tähtis on see, et niisuguse sõnajärje kasutamine ei esine narratiivis väga sageli (Lindström, Toomet 2000: 197–199), kuid samal ajal esineb narratiivsetes tekstides rohkem verbialgulisi lauseid kui teistes tekstitüüpides (Lindström 2000: 194–195). Vene keeles on ilukirjanduse kunstilisele kõnele samuti omane inversioon (Valgina 1978: 151), järelikult hakkavad V1-malli arvatavasti kasutama nii eesti kui ka vene emakeelega üliõpilased.

Järgnevalt on esitatud kõik pildiseeria esimese pildi kohta käivad sissejuhatavad laused (vt pilt 1), milles nii eesti kui ka vene emakeelega informandid on kasutanud V1-järge.

Pilt 1

- (1) *Elas* kord üks linnupoeg. (V3)
- (2) *Elas* kord metsas üks linnuema, kes laulis oma tulevastele tibudele kauneid laule. (V4)
- (3) *Oli* ilus suvepäev. (V7)
- (4) *Oli* ilus suvehommik. (V9)
- (5) *Oli* ilus sügisine päev. (V10)
- (6) *Oli* soe ja päikesepaisteline päev. (V12)
- (7) *Oli* ilus ja soe suvine päev. (V14)
- (8) *Elas* kord üks siil. (E1)
- (9) *Oli* ilus sügispäev, päike paistis ja linnud laulsid. (E3)
- (10) *Oli* ilus varasügisene ja päikeseline päev. (E6)
- (11) *Oli* ilus päikeseline kevadpäev, linnud laulsid ja päike paistis mõnusalt. (E7)

Kokku on analüüsitavas materjalis 11 sissejuhatavat lauset, kus informandid kasutasid narratiivile omast sõnajärge, milles verb asub lause alguses. V1-järge kasutasid neli eestikeelset keelekasutajat seitsmest ning seitse venekeelset keelekasutajat kuueteistkümnest. Kuna üliõpilaste poolt kirjutatud tekstid on narratiivse iseloomuga, saab selliseid lauseid pidada iseloomulikuks selle žanri jaoks. Nii eestikeelsed kui ka venekeelsed üliõpilased kasutasid just VS-sõnajärge, kus lause

alguses oli verb, sellele järgnes subjekt või adverbaal ehk määrus. Kõige sagedamini oli kasutatud VS-järge, kus verbi järel oli täiendiga alus ehk subjektifraas, nt *oli ilus päev*, informandid kasutasid ka sõnajärge, kus verbile järgnes ajamäärus nt *elas kord*.

Tendents lükata verbi esimesele kohale narratiivi esimeses lauses on omane nii eesti keelt emakeelena kui ka vene keelt emakeelena kõnelejatele ning see on mõlemas keeles lubatud.

4.1.2. V2-järg ja teised sõnajärjemallid narratiivi esimeses lauses

Enamik üliõpilasi on ikkagi kasutanud oma narratiivide esimeses lauses eesti keele jaoks tavapärasest V2-malli. Siin on toodud mõned näited korrektsest V2-reegli kasutusest.

(12) Ühel hommikul *laulis* linnuema oksa peal ja suundus linnupojale toitu otsima.
(V1)

(13) Kord *läks* siil metsa seeni korjama. (V5)

(14) Üks väike linnupoeg *istus* puu oksal. (V8)

Mõned vene emakeelega informandid kasutasid oma narratiivi esimeses lauses ka muud lausemalli, näiteks XXVS-malli (vt näitelause 15 ja 16), kus enne verbi asuvad paar kohamäärust või koha- ja ajamäärus. Ühe vene emakeelega informandi tekstis oli kasutatud ka XXXVXS-malli (vt näitelause 17), kus verbile eelnevad veel kaks ajamäärust *üks kord* ja *suvel* ning kohamäärus *ühel metsas*. Need sõnajärjevead on tingitud informantide emakeelest, kus pole sellist ranget reeglit, nagu V2-reegel (Päll jt 1962: 377).

(15) Metsas puuoksa peal *istub* linnuema ja laulab oma linnupojale laulu. (V6)

(16) Täna metsas *oli* imeline päev: päike paistis, mõnus kerge tuul puhus, kõikjalt oli kuulda linnulaulu. (V16)

(17) Üks kord suvel ühel metsas *sündis* linnuemal esimene linnupoeg (V13)

Eesti emakeelega üliõpilased kasutasid oma narratiivide sissejuhatavates lausetes vaid V1- ja V2-malle. Huvitav on ka see, et narratiivi esimese lausena eelistati pigem

lihtlauseid kui liitlauseid, 23 sissejuhatavast lausest oli 14 lihtlauseid, 5 põimlauseid ja 4 rindlauseid.

4.2. Narratiivile omane sõnajärg narratiivi põhi- ja lõpuosas

Käesolevas alapeatükis jälgitakse narratiivile omast sõnajärge narratiivi teistes osades (v.a narratiivi esimeses lauses). Verbialgulisi lauseid kasutatakse narratiivides peamiselt siis, kui tegemist on ütlemist, vaatamist, kõnelemist või ka millegi selgumist väljendavate verbidega. Tähtis on meeles pidada, et narratiivis on tegevus väga tähtsal kohal ja seetõttu on verbil lauses eriline roll, sest ta kannab tegevuse kohta põhilist infot (vt ka Lindström 2000: 200). Seega ei hakata narratiivi sõnajärge siin veaks pidama.

Ainus erinevus eestikeelsete ja venekeelsete keelekasutajate narratiivile omase sõnajärge kasutuses seisnes selles, et vene emakeelega üliõpilased kasutasid V1-malli ka narratiivi teistes osades, samal ajal kui eestikeelsed keelekasutajad seda ei teinud. Tähtis on mainida, et tendents kasutada verbiga algavaid lauseid kogu narratiivi kestel ei olnud omane vaid ühele konkreetsele informandile, sellist lausetüüpi kasutasid seitse venekeelset üliõpilast. Mõned informandid kasutasid verbialgulisi lauseid rohkem, näiteks informandid V4, V13, V14 ja V15. Siit saab näha narratiividest pärit näitelauseid, kokku on neid 16.

- (18) *Elas* selles metsas ka siil. (V4)
- (19) *Jättis* teda maal istuma, aga ise läks abi otsima. (V4)
- (20) *Panid* teda korvi sisse ja viisid teda tagasi koju. (V4)
- (21) *Jättis* ta linnupoja sinna pesa juurde. (V5)
- (22) *Panid* teda korvi ning siil tõstis ta redeliga pessa. (V5)
- (23) *Panid* siis linnupoja korvi. (V9)
- (24) *Oleks* ka kasulik korvi leida. (V12)
- (25) *Laulas* sellest linnuke rõõmus puu oksas. (V13)
- (26) *Märkas* siil, et ta kukkus maha linnupesast. (V13)
- (27) *Panid* linnupoja korvi, et viia teda puu otsa. (V13)

- (28) *Mõtles* siil, mõtles ja tuligi üks mõte. (V14)
 (29) *Tuleb* leida redel ja korv. (V14)
 (30) *Jõudsid* nad kohale, ning panid nad linnupoja korvi. (V14)
 (31) *Naudib* loodust, ilusat ilma, laulab. (V15)
 (32) *Hakkas* vaatama puu peale, võib olla seal on linnupesa. (V15)
 (33) *Tuli* mõte, et kui ta paneb linnupojakest korvi ja läheb redelist ülesse. (V15)

Venekeelsed üliõpilased kasutasid verbiga algavat sõnajärge, selleks et rõhutada narratiivi stiili ning selleks, et näidata tegevuse kiiret vaheldumist. V1-malli lausete üks funktsioonidest on narratiivi liigendamine, need laused osutavad narratiivi tähtsamatele punktidele, kus toimuvad muutusi sisaldavad tegevused (Lindström, Toomet 2000: 197–199). Just sellepärast oli verbiga algavaid lauseid kasutatud näiteks kirjeldades pilti, kus siil, orav ja jänes panevad linnupoega korvi sisse. Sellel pildil (vt pilt 2) toimub narratiivi raames tähtis sündmus, mis arvatavasti on ka tegelaste poolt kiiresti teostatav. Antud pildi kohta käivad näitelaused 34–38.

Pilt 2

Kirjeldades linnupoja korvi panemist V1-malliga, kasutasid venekeelsed informandid VXS-järge, kus öeldise järel on kas sihitis või alus. Kõige levinumaks eesti emakeelega üliõpilaste narratiivi sõnajärjetüübiks sai aga XVS-tüüp, kus esimesel kohal on kas

ajamääruslik lauselühend (vt näitelause 39), subjekt (vt näited 40 ja 42), objekt (vt näide 43) või ajamäärus (vt näitelaused 41, 44 ja 45).

(34) *Panid* teda korvi sisse ja viisid teda tagasi koju. (V4)

(35) *Panid* teda korvi ning siil tõstis ta redeliga pessa. (V5)

(36) *Panid* siis linnupoja korvi. (V9)

(37) *Panid* linnupoja korvi, et viia teda puu otsa. (V13)

(38) *Jõudsid* nad kohale, ning panid nad linnupoja korvi. (V14)

(39) Tagasi linnu juurde jõudes *panid* nad linnu korvi ning toetasid redeli vastu puud. (E1)

(40) Siil *pani* linnupoja pessa. (E2)

(41) Nüüd *oli* olukord lahendatud: lind vinnati korviga puu otsa, kus ta väsinult magama vajus. (E3)

(42) Sõbrad *panid* Piiksu orav Oskari korvi ja Siim viis linnupoja pessa tagasi. (E4)

(43) Linnupoeg *asetati* korvi ning ühise otsusena läks siilipoeg koos korviga mööda redelit pesa poole. (E5)

(44) Kõigepealt *tõstsid* nad linnupoja korvi sisse ning seejärel asus siilike koos korviga mööda redelit puuoksa poole ronima. (E6)

(45) Varsti *olidki* nad kohal, nad tõstsid linnupoja ettevaatlikult korvi, et teda puu otsa tagasi viia. (E7)

Eesti emakeelega informandid ei kasutanud narratiivset sõnajärge mujal kui narratiivi alguses. See näitab, et eestikeelsete üliõpilaste jaoks on V2-reegli järgimine loomulik (vt ka Kaivapalu 2010). Näiteks peaaegu sisult sarnase tähendusega laused on eestlasel ja venelasel erinevalt üles ehitatud (vt näitelaused 46 ja 47). Narratiivsete kordusega näitelause 47 omab vene keelele omast folkloorset värvingut (vt ka Sirotinina 2003: 128–129).

(46) Siilipoiss Siim *sai* aru, et vaja on redelit (E4)

(47) *Mõtles* siil, mõtles ja tuligi üks mõte. (V14)

Informandid soovisid arvatavasti oma jutukese narratiivset stiili rõhutada ja kasutasid selleks V1-malli, milles subjekti ja predikaadi inversiooni kasutatakse tegevuste esiletõstmiseks. (Vt ka Lindström 2001: 138–148.)

4.3. V2-reegli rikkumine

Kolmandasse gruppi on koondatud laused, kus verb oleks pidanud olema teisel kohal, kuid ei olnud. Üheksa vene emakeelega informanti rikkusid V2-reeglit, allpool on toodud mõned näitelaused, kus verb oli teisest kohast kolmandale või muule kohale nihutatud.

(48) Ja nad kõik koos *jooksid* linnupojale aidata. (V2)

(49) Ootamatult üks linnupojadest *kukkub* puu alt siili kõrvale, kes parasjagu korjab seeni. (V6)

(50) Puu all siil *korjas* seeni ja õunu. (V8)

(51) Siis nad koos *jooksid* jänese juurde. (V9)

(52) Läbi metsa sel ajal *läks* seentega selja peal siil. (V13)

(53) Nupukas siil hetkepealt *aimas*. (V12)

Tavaliselt pandi lause esimesele ja teisele kohale kas määrus või alus, millele järgnes verb. Järgmistes näitelausetes 54, 55 ja 56 on verbi ette pandud veel lühike pronoomen *nad*, nii et verb jääb lause kolmandale kohale. Lühikese pronoomeni verbi ette panemine pole V2-järje rikkumine, sest eesti keeles on selline sõnajärg loomulik, juhul kui tegemist on rõhutu asesõnalise alusega (Erelt 2006: 85). Peaaegu samasuguse ülesehitusega lausetes kasutati ka V2-järge, kus pronoomen *nad* asus juba pärast verbi kolmandal kohal (vt näitelaused 57, 58 ja 59). Kõik need laused käivad sama pildi kohta (vt pilt 3) ja väga huvitav on see, et enamik informantidest kasutas selles lauses just pronoomenit *nad*, mitte mingit teist pikemat alust (vt näitelaused 60 ja 61).

Pilt 3

- (54) Ja nad kõik koos *jooksid* linnupojale aidata. (V2)
- (55) Kõik koos nad *jooksid* sinna, kuhu lind jäi. (V3)
- (56) Nii jäanes sai ruttu teada, mis juhtus, ja kolmekesi nad *hakkasid* jooksmas tagasi linnupoja juurde. (V12)
- (57) Kõik koos *kiirustasid* nad tagasi linnupoja juurde. (V4)
- (58) Kolmekesi *jooksid* nad kiiresti linnupojale appi. (V1)
- (59) Kolmekesi *tormasid* nad linnupoja juurde ning aitasid ta tagasi pesasse. (V11)
- (60) Kiiresti *tormasid* loomakesed linnupoja juurde. (V5)
- (61) Jänes, orav ja siil *tulid* tagasi linna juurde ja hakkasid realiseerima linna päästmist. (V15)

Kui vaadelda eestlaste poolt kirjutatud sama sisuga lauseid, siis nendes ei olnud lühikese pronoomeniga V3-järge. Kaks informanti kasutasid selle pildi (vt pilt 3) kirjeldamiseks ajamääruslikku lauselühendit (vt näited 62 ja 63). Allpool on toodud ka ülejäänud samasisulised laused, mis käivad sama pildi kohta (vt näitelauseid 64–66), nendes asub verb teisel kohal ja lühike pronoomen *nad* asub lauses kolmandal kohal. Sama õige on samasisulise rindlause ülesehitus (vt näide 66), kus teises osalauses asub verb teisel kohal, sest osalauses on erinevad alused.

(62) Tagasi linnu juurde jõudes *panid* nad linnu korvi ning toetasid redeli vastu puud. (E1)

(63) Jõudes kohale, *asetasid* loomad linnupoja korvi. (E2)

(64) Jänes korjas parasjagu õunu, aga oli nõus siiski töö pooleli jätma ja nad *läksid* kõik koos Piiksule appi. (E4)

(65) Nüüd *tõttasid* nad kolmekesi õnnetuspaigale tagasi ja asusid üheskoos linnupoega pessa tagasi aitama. (E6)

(66) Siil ja orav rääkisid ka jänesele kogu loo ära ja nad *asusid* kiirustades kolmekesi teele, et linnupoega päästa. (E7)

Järgmises kahes vene emakeelega üliõpilaste poolt kirjutatud näites asub verb neljandal või kuuendal kohal. Näitelauses 67 on verb neljandal kohal, sest enne seda on informant pannud kolm erinevat määrust: kaks ajamäärust ja ühe kohamääruse. Näites 68 asub verb kuuendal kohal, enne seda on lauses ajamäärus, alus, viisimäärus, alus ja veel üks viisimäärus.

(67) Üks kord suvel ühel metsas *sündis* linnuemal esimene linnupoeg. (V13)

(68) Nüüd nad kõik koos jänese, orav ja siil ning vajalikud asjad käes *jooksid* linnupoja päästma. (V9)

Nendes juhtumites, kus informandid rikkusid V2-sõnajärge, kasutasid nad kõige rohkem XSV-sõnajärge, kus esimesel kohal oli enamikul juhtumitel määrus ja teisel kohal alus. Natuke harvem kasutasid üliõpilased SXV-sõnajärge, kus esimesel kohal oli alus ja teisel määrus. Vene keeles pole V2-reeglit ja see arvatavasti põhjustas mitmed juhtumid, kus üliõpilaste narratiivides oli verb kolmandal või isegi neljandal kohal lauses. Vene keele sõnajärge peetakse vabaks (Rosental 1987: 182) ning see võis põhjustada selle sõnajärje kasutuse omaduse ülekandmist eesti keelde.

Põimlause pealause sõnajärg

Põimlause pealauses kehtib V2-reegel, nagu ka eestikeelses liht- ja rindlause. Selle lausetüübi sõnajärje määramisel tekitab raskusi see, et põimlause kõrvallause saab asuda ka pealause keskel ning mõnikord ka pealause ees (EKG II 1993: 316).

Nagu üleval on mainitud, on põimlause pealause jaoks tähtis V2-järge järgida. Järgmistes lausetes on vene emakeelega informandid põimlause pealauses V3-malli kasutanud. Lause esimesel ja teisel kohal asuvad viisimäärus, kohamäärus või alus (vt näitelaused 69–73). Näitelauses 74 saab rõhulaiend *isegi* enne verbi asuda, sest ta rõhutab järgnevat verbi ja ei riku V2-reeglit.

(69) Ootamatult üks linnupojadest *kukkub* puu alt siili kõrvale, kes parasjagu korjab seeni. (V6)

(70) Kui äkki siili ette *ilmus* nagu ei kusagilt linnupoeg, kes veel ei osanud lennata. (V9)

(71) Õunapuu juures nad *nägid* jänest, kes korjas õunu. (V10)

(72) Nupukas siil hetkepealt *aimas*, et linnupoeg kukkus pesast välja. (V12)

(73) Loomad väga *rõõmustasid*, et saaksid aidata linnupoega. (V12)

(74) Linnuema isegi *ei märganud*, et ta poja läks kaduma. (V15)

Näitelaused 75 ja 76 on eesti emakeelega üliõpilaste kirjutatud, nendes on õigesti kasutatud põimlause pealause sõnajärge, mis tähendab, et ebakorrektnel sõnajärje kasutus oli omane vaid vene emakeelega informantidele.

(75) Siis *tuli* appi sõber jänes, kellel oli parasjagu majaehitus pooleli, tema jooksis koju ja tõi redeli. (E3)

(76) Linnupoeg Piiksust aga *kasvas* suur ja ilus lind, kellel oli palju sõpru. (E4)

Venekeelsete üliõpilaste vead on tingitud nende emakeele mõjust, muidugi, vene keele sõnajärg pole täiesti vaba (Sirotnina 2003: 132), kuid see on kindlasti vabam kui eesti keele V2-järgiga sõnajärg.

4.4. Otsekõne sõnajärg

Neljas lausegrupp on otsekõne sõnajärgiga laused. Mõned informandid (kaks eestikeelset ja kaks venekeelset keelekasutajat) kasutasid oma narratiivides otsekõnet (vt näitelaused 77–80). Eesti keele jaoks on otsekõnele järgnevates pealauses omane tegevussubjekti ja öeldise inversioon (EKG II 1993: 316) ehk jutumärkides oleva otsekõne järel tuleb eesti keeles verb. Vene keeles kehtib sama reegel ja autorisõnad saavad asuda otsekõne sees või pärast seda (Krylova, Havronina 1984: 124).

(77) „Orav, kas saad oma korvi laenatada?“ – *palus* Siil. (V2)

(78) „Nii imelik siil“ – *mõtles* linnupoeg ja vaatas, kuidas ta ära jookseb. (V10)

(79) „Aga kus su ema on?“ *küsib* Siim. (E4)

Üks eesti emakeelega üliõpilastest kasutas oma otsese kõnega lauses V1-sõnajärge (vt näitelause 80), täpsemalt lauses *Toome redeli ja korvi!* See on üleskutse tähendusega käsklause, milles verb saab paikneda esimesel kohal (vt ka EKK 2007: 527).

(80) „Isver! Jäid sa terveks väikseke? Kuidas me su nüüd tagasi pessa saame? Khm... Ma tean! Toome redeli ja korvi!“ *ütles* siil. (E5)

Nii eesti kui ka vene emakeelega informandid kasutasid otsekõne sõnajärge korrektselt, sest mõlemas keeles on sarnased otsekõne sõnajärje kasutuse põhimõtted. Mida sarnasem on õpitava keele ja õppija emakeele struktuur, seda kergem on seda omandada (Ehala 2001a: 261) ja kasutada.

4.5. Rindlause teise osalause sõnajärg

Viies lausetüüp, mis sobib analüüsimiseks, on rindlause teise osalause sõnajärg. Rindlause on samuti tähtis verbi teist positsiooni järgida, sest rindlause teise osalause sõnajärg sõltub sellest, kas tegemist on sama alusega, mis oli esimeses osalauses (mis

võib olla sel juhul lausest välja jäetud) või teise alusega, millisel juhul asub verb teises osalauses teisel kohal.

Näitelauses 81 ja 82 on verb nihutatud teises osalauses kolmandale kohale, kuid verbi ees asub lühike pronoomen ning eesti keeles on see lubatud. Näitelauses 83 on tegemist kahe osalausega, milles on sama alus. Sel juhul peab teine osalause verbiga algama. Näitelauses 84 peab viisimäärus *koos* pärast verbi asuma, et verb oleks teisel kohal. Ülejäänud vene keelt emakeelena kõnelevate üliõpilaste poolt kirjutatud näited illustreerivad õiget rindlause sõnajärje kasutust (vt näitelaused 85–88).

(81) Siil ja orav hakkasid jooksuma edasi ja varsti nad *silmasid* õunapuu. (V12)

(82) Siil ütles linnupojale istuda rahulikult puu all ja sellega ta *jooksis* teostama oma kavatsusi. (V12)

(83) Siil kohtas oravat korviga ning kohe *jutustas* kukkunud linnukest. (V7)

(84) Siil jutustas kõik Oravale ja nad koos *läksid* edasi. (V2)

(85) Ühel hommikul laulis linnuema oksa peal ja *suundus* linnupojale toitu otsima. (V1)

(86) Siil rääkis talle linnupojast ja orav *oli* kohe *nõus* teda aitama. (V1)

(87) Panid teda korvi sisse ja *viisid* teda tagasi koju. (V4)

(88) Sõbralik siil korjas metsast seeni, *oli* ka mõned õunad saagiks saanud. (V9)

Paljud eesti emakeelega informandid kasutasid samuti oma jutukestes rindlauseid, kus on tegemist kas erineva (vt näitelaused 89 ja 90) või sama alusega (vt näitelause 91). Sõnajärjevigu eestlaste poolt kirjutatud rindlausetes ei esinenud.

(89) Pesas meeldis Piiksule palju rohkem ja ta *hakkas* kohe rõõmsalt piiksuma. (E4)

(90) Orav oli nõus siili abistama, ning nad *läksid* koos edasi redelit otsima. (E1)

(91) Piiks oli ikka veel samas kohas ja *piiksus* haledalt. (E4)

Rindlause teise osalause ebakorrektnel sõnajärjel kasutus oli omane vaid vene emakeelega informantidele ning see on tingitud informantide emakeelest.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, kui palju vene emakeelega üliõpilased pööravad tähelepanu eesti keele lause sõnajärjele, kuivõrd vene emakeelega üliõpilaste narratiivid erinevad eesti keele emakeelega üliõpilaste narratiividest sõnajärje kasutuse poolest ning kas vene üliõpilased teevad sõnajärjes vigu, mille põhjuseks on võimalik pidada nende emakeele mõju.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks on tehtud referatiivset teoreetilist osa sisaldav uurimuslik töö, mille käigus on uuritud sõnajärje teemat käsitlevat uuemat kirjandust ning on läbi viidud empiirilise materjali kogumine. Tulemuseks on eesti ja vene emakeelega üliõpilaste narratiivide sõnajärje analüüs, mis toob esile üliõpilaste poolt kirjutatud narratiividest pärinevaid sõnajärje iseärasusi ja tendentse ning näitab, kus täpsemalt eksivad vene üliõpilased eesti sõnajärjes.

Magistritöö esimeses peatükis esitati uurimuse idee ja kirjeldati selle läbiviimise etappe. Teises peatükis uuriti võrdlevalt eesti ja vene sõnajärje omadusi, pöörati tähelepanu eesti ja vene keele sõnaühendi, kõrvallause, suulise kõne ja otsekõne sõnajärjele, samuti esitleti teises peatükis ka narratiivide sõnajärje omadusi ja iseärasusi. Suurim erinevus eesti ja vene keele sõnajärjes seisneb vaid substantiivsetes sõltuva sõnavormiga sõnaühendites, kus eesti keeles paikneb sõltuv vorm eesasendis ning vene keeles asub see järelasendis. Eesti ja vene lause sõnajärje erinevuseks on ka eesti keele V2-järg, mis mängib suurt rolli eesti keele suulises ja kirjalikus kõnes ning narratiivsetes tekstides. Tavalised eesti keele sõnajärje reeglid ei kehti mõnikord eesti keele põimlause kõrvallauses ja neis võib esineda inversioon. Otsekõne sõnajärje kasutus allub nii eesti kui ka vene keeles samadele reeglitele. Juhul kui autorisõnad järgnevad otsekõnele, pannakse öeldisverb saatelauses esimesele kohale. Suulise kõne sõnajärje juures on tähtis see, et eesti keeles pigem säilib kirjalikule tekstile omane teema ja reema liigendus ning V2-reegel, samas kui vene keeles toimub suulises kõnes teistsugune sõnade järjestamine ning on võimalikud sellised sõnajärje vormid, mis pole kirjalikule keelele omased. Huvitav on ka see, et nii eesti kui ka vene keele jaoks on omane niinimetatud „narratiivne sõnajärg“, kus predikaatverb saab asuda lause alguses.

Verbialgulisi lauseid kasutatakse narratiivi alguses või kulminatsiooniosas ning sellist tüüpi laused annavad lugejale või kuulajale märku, et tegemist on just narratiivižanriga.

Kolmandas peatükis tutvustati varem tehtud uurimusi eesti sõnajärje kohta. Kõigepealt anti ülevaade sõnajärje teemat puudutavatest bakalaureuse-, magistri- ja doktoritöödest ning ka õpikutest ja artiklitest pärinevatest seisukohtadest sõnajärje kohta. Varasemad eesti õppijakeele uurimused Grudkina (2002), Pastuhhova (2004) ja Kaivapalu (2010) on näidanud, et vene emakeelega eesti keele õppijad teevad eesti keele sõnajärje kasutuses otseseid ülekandeid oma emakeelest, eelkõige avaldub see *olema*-verbi lausest välja jätmises, verbi teise positsiooni rikkumises kõrvallause järel ning subjekti predikaadi ette panemises. Kui rääkida varasematest venekeelsete õppijate uurimuste tulemustest, siis suurimaks tendentsiks on see, et informantide eesti keeles esines rohkem interferentsi juhul, kui eestikeelse lause sõnajärg erines venekeelsest (Pastuhhova 2004). Kõige rohkem vigu tehti lausetes, kus eesti keele sõnajärje tüübid on vene keele sõnajärgiga sarnased ning toimus emakeele malli ülekandmine. Kõigepealt tekitasid raskusi kõrvallausetega algavad laused, kõrvallausele järgnevad pealaused ning laused, kus eesti keeles toimub inversioon, aga vene keeles on otsene sõnajärg (Grudkina 2002). Objektiga lõppev lause ja V2-reegli rikkumine on venekeelsete keelekasutajate jaoks loomulik nähtus. See näitab, et subjekti ja verbi paiknemine lauses on venekeelse eesti keele õppija keeletaju seisukohalt ebaoluline. (Kaivapalu 2010)

Käesoleva magistr töö viimases osas võrreldi ja analüüsiti etappide kaupa eesti ja vene emakeelega üliõpilaste narratiivide sõnajärge. Uurimuse informantideks olid Tartu ülikooli filosoofiateaduskonna erinevatel erialadel õppivad eesti ja vene emakeelega üliõpilased, kes kirjutasid narratiivid magistr töö autori poolt joonistatud pildiseeria põhjal. Kokku oli saadud 23 narratiivi, millest 16 on kirjutatud vene ja 7 eesti emakeelega üliõpilaste poolt. Uurimusliku töö tulemusel selgus, et eesti ja vene üliõpilaste kirjutatud narratiivide sõnajärje kasutusel on nii sarnasusi kui ka erinevusi. Suurim erinevus eesti ja vene keelekasutajate vahel seisneb selles, et eesti keeles kehtib narratiivides, suulises ja kirjalikus kõnes V2-reegel ja vene keeles sellist reeglit pole. Imselt sellepärast ei pööranud mõnikord venekeelsed üliõpilased eesti keele sõnajärjele nii suurt tähelepanu. V2-järge rikkusid vene emakeelega üliõpilased nii lihtlauses kui ka

rindlause teises osalauses ja põimlause pealauses. Kõik vene emakeelega üliõpilaste vead võivad olla tingitud nende emakeelest, mis on oma sõnajärje poolest vabam kui eesti keele sõnajärg. Nii eesti kui ka vene emakeelega üliõpilased ei teinud vigu otsekõne sõnajärje kasutuses, jutumärkides oleva otsekõne järele panid nad reeglipäraselt verbi. Eesti ja vene emakeelega üliõpilaste narratiivide sõnajärje suurim sarnasus on narratiivse sõnajärje ehk V1-järje kasutus narratiivi sissejuhatavas lauses.

Käesolev uurimus erineb varasematest õppijakeele uurimustest selle poolest, et see põhineb pildiseeria põhjal kirjutatud narratiividel. Selline materjalikogumise viis võimaldab oodata informantidelt konkreetseid tegevusi kirjeldavaid lauseid ning temaatiliselt sarnaseid ja omavahel võrreldavaid terviktekste. Lisaks juba varem välja selgitatud seaduspärasuste kinnitamisele andis siinne uurimus eesti õppijakeele analüüsis uudse tulemusena arusaama, et tendents lükata verbi esimesele kohale narratiivi esimeses lauses on omane nii eesti keelt emakeelena kui ka vene keelt emakeelena kõnelejatele. Seejuures kasutasid vene emakeelega üliõpilased V1-malli ka narratiivi teistes osades ning eesti emakeelega informandid ei kasutanud narratiivset sõnajärge mujal kui narratiivi alguses.

Eesti ja vene keele suulise kõne ning narratiivide sõnajärje tendentsid ja nendega seotud probleemid vajavad kindlasti tähelepanu ja edasist uurimist.

Kirjandus

Ehala jt = Ehala, Martin, Külli Habicht, Petar Kehayov, Anastassia Zabrodskaja 2014. Keel ja ühiskond. Tallinn: Künnimees.

Ehala, Martin 2001a. Eesti keele struktuur. Tallinn: Künnimees.

Ehala, Martin 2001b. Eesti keele baassõnajärjest. – R. Kasik (toim). Keele kannul. Pühendusteos Mati Erealti 60. sünnipäevaks. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 17. Tartu, 24–41.

EKG II = Erealt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: kiri. Tallinn: Eesti Teaduse Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKK = Erealt, Mati, Tiiu Erealt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erealt, Mati 2003. Syntax. – Estonian Language. Ed. by Mati Erealt. (= Linguistica Uralica. Supplementary Series. Vol. 1.) Tallinn: Estonian Academy Publishers, 93–129.

Erealt, Mati 2006. Lause õigekeelsus. Juhatused ja harjutused. Tallinn: Emakeele Selts.

Erealt, Mati 2013. Eesti keele lauseõpetus. Sissejuhatus. Õeldis. Tartu: Bookmill.

Florenskaja = Флоренская, Эльза 2000. Стилистические возможности языка. Функционирование языковой системы. Учебник для гимназии. Таллинн: Koolibri.

Florya = Флоря, Александр Владимирович 2013. Русская стилистика. Москва: Издательство «Флинта».

Formanovskaja = Формановская, Наталья Ивановна 1989. Сложное предложение в современном русском языке. Теория и упражнения. Москва: Русский язык.

Galkina-Fedoruk jt = Галкина-Федорук, Евдокия Михайловна, Клавдия Васильевна Горшкова, Николай Максимович Шанский 2009. Современный русский язык : синтаксис : учебное пособие для педагогических институтов. Москва: Книжный дом "ЛИБРОКОМ".

- Golub = Голуб, Ирина Борисовна 2001.** Стилистика русского языка. Москва: Айрис-Пресс.
- Grudkina, Julia 2002.** Eesti keele sõnajärg vene emakeelega õpilaste kirjalikes töödes. Bakalaureusetöö Tartu ülikooli eesti keele võõrkeelena osakonnas.
- Hennoste, Tiit 2001.** Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IX. Lausung suulises kõnes 4. Akadeemia 1, 179–206.
- Kaivapalu, Annekatrin 2010.** Mõnede eesti sõnajärjemallide psühholingvistilisest reaalsusest. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 6, 103–120.
- Kerge, Krista 2000.** Eesti süntaks keeleõppe praktikule. Tallinn: TEA.
- Kolesnikov = Колесников, Николай 1984.** Порядок слов в русском предложении и синтаксическая омонимия. Ростов: Издательство Ростовского университета.
- Kovtunova = Ковтунова, Ирина 1976.** Современный русский язык: порядок слов и актуальное членение предложения. Москва: Просвещение.
- Krylova, Navronina = Крылова, Ольга, Серафима Хавроница 1984.** Порядок слов в русском языке. Москва: Русский язык.
- Külmoja jt = Кюльмоя, Ирина, Эда Вайгла, Майе Солль 2003.** Краткий справочник по контрастивной грамматике эстонского и русского языков. Тарту: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lindström, Liina 2000.** Narratiiv ja selle sõnajärg. – Keel ja Kirjandus 3, 190–200.
- Lindström, Liina 2001.** Verb-initial clauses in narrative. – Estonian: Typological Studies V. Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu 18. Ed. by Mati Ereht. Tartu, 138–168
- Lindström, Liina 2002.** Veel kord subjekti ja predikaadi vastastikusest asendist laiendi järel. – Emakeele Seltsi aastaraamat 47, 87–106.
- Lindström, Liina 2004a.** Sõnajärg lause tuumargumentide eristajana eesti keeles. – Lauseliikmeid eesti keeles. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli preprintid I. Toim. L. Lindström. Tartu, 40–49.
- Lindström, Liina 2004b.** Verbi asend eesti kõrvallauses. Relatiivlaused.– Keel ja Kirjandus 6, 414–429.
- Lindström, Liina 2005.** Finiitverbi asend lauses. Sõnajärg ja seda mõjutavad tegurid suulises eesti keeles. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Lindström, Liina, Piret Toomet 2000.** Eesti suuliste narratiivide keelelisi erijooni. – Eesti keele allkeeled. TÜ eesti keele õppetooli toimetised 16. Toim. T. Hennoste. Tartu, 174–203.
- Metslang jt = Metslang, Helle, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarlo, Elle Sõrmus, Silvi Vare 2003.** Keelehärm: eesti keele probleemseid piirkondi. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus.
- Pastuhhova, Olga 2004.** Interferentsivead vene üliõpilaste suulise ja kirjaliku eesti keele süntaksis. Bakalaureusetöö Tartu ülikooli eesti keele võõrkeelena osakonnas.
- Pullerits, Egle, Maris Jõks 2014.** Keelesäutsud I. Tartu: Keelehooldakeskus.
- Päll jt = Пяль, Эдуард, Элиза Тотсель, Гвидон Тукумцев 1962.** Сопоставительная грамматика эстонского и русского языка = Eesti ja vene keele kõrvutav grammatika: для преподавателей и студентов. Таллин: Эстонское государственное издательство.
- Rosental 1987 = Розенталь, Дитмар 1987.** Практическая стилистика русского языка. Москва: Высшая школа.
- Sirotinina = Сиротинина, Ольга Борисовна 2003.** Лекции по синтаксису русского языка. Москва: Эдиториал УРСС.
- Špakovskaja, Ksenija 2014.** Lihtlause sõnajärg eesti ja vene keeles. Bakalaureusetöö Tartu ülikooli eesti keele võõrkeelena osakonnas.
- Tael, Kaja 1988.** Sõnajärjemallid eesti keeles (võrrelduna soome keelega). Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.
- Valgina = Валгина, Нина Сергеевна 1991.** Синтаксис современного русского языка. Москва: Высшая школа.

Word order in narratives written by Estonian-speaking and Russian-speaking students

Summary

The theme of the Master's thesis is the word order in the narratives written by students, whose mother tongue is either Estonian or Russian. The aim of the thesis is to establish how much the narratives written by Russian-speaking students differ from the narratives written by Estonian-speaking students in the aspect of word order, and where specifically mistakes in the Estonian word order are made by Russian-speaking students. In order to achieve the aim, the compiled research paper includes a reviewing theoretical part for which the latest literature handling the research theme of word order is collected and the empirical material is analysed.

The Master's thesis consists of four major chapters, which are divided into several subsections. The first chapter presented research paper concept and describes its implementation phases. The second chapter observes the features of the word order in the Estonian and the Russian language. The third chapter describes the survey of the word order in Estonian. Thereafter, the Bachelor's, Master's and Doctor's thesis, concerning word order and also different view points of word order in textbooks and articles, are discussed.

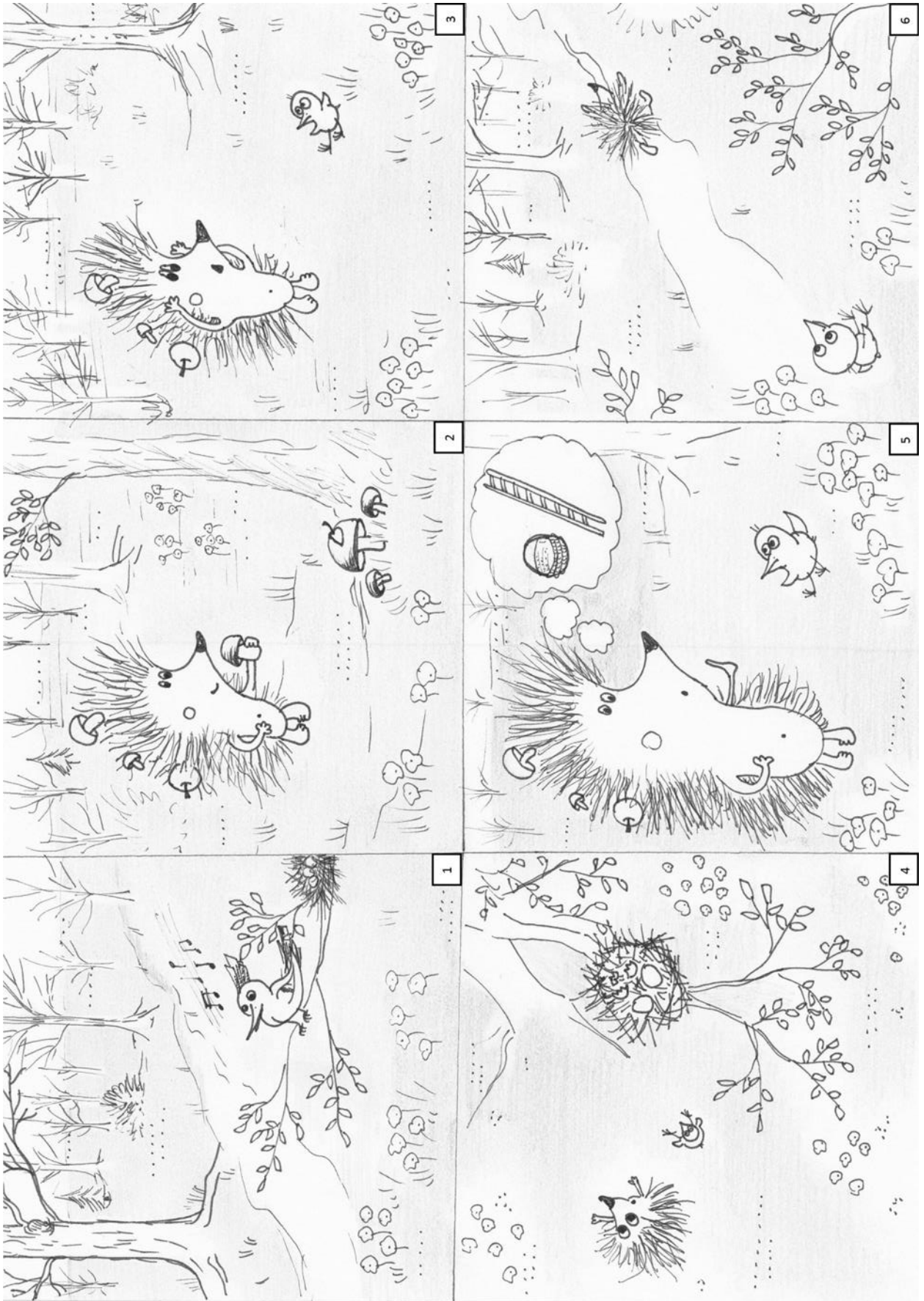
The fourth chapter contains the analysis of the students' written narratives. The informants are students studying in different special fields in the Department of Philosophy in Tartu University, whose mother tongue is either Estonian or Russian and who have written narratives based on the drawn picture series provided by the author of the Master's thesis. As the result of the survey it comes out that in the word order studied in the narratives written by Estonian and Russian students, similarities and differences can be observed. The biggest difference is in the fact that in Estonian the narratives, the oral and the written language are subject to the rule "verb in the second position", but no such rule is applied in Russian. Probably due to that some Russian-speaking students did not pay attention to the word order in Estonian. V2-order is violated by Russian students in simple sentences, the second clause of the compound sentence and in the main clause of the complex sentence. All mistakes made by

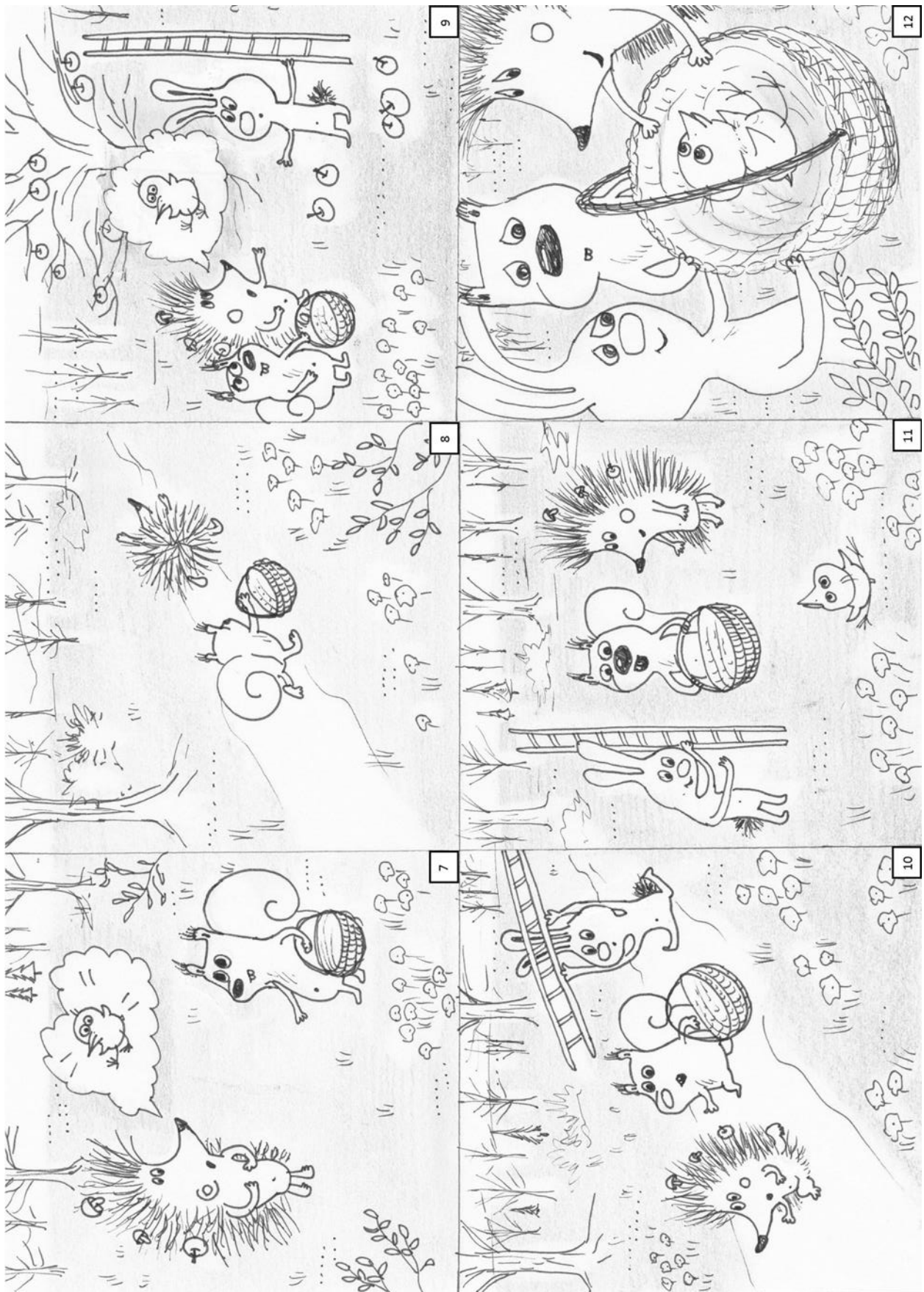
Russian-speaking students may be caused by the impact of their mother tongue, in which the word order is not as strict as in the Estonian language. Neither Russian nor Estonian-speaking students made mistakes in the word order of the direct speech, and placed the verb according to the rule right after the quotation mark at the end of the direct speech. The biggest similarity of the narratives written by the Estonian and Russian-speaking students is the use of the narrative word order or V1 order in the introductory sentence of the narrative.

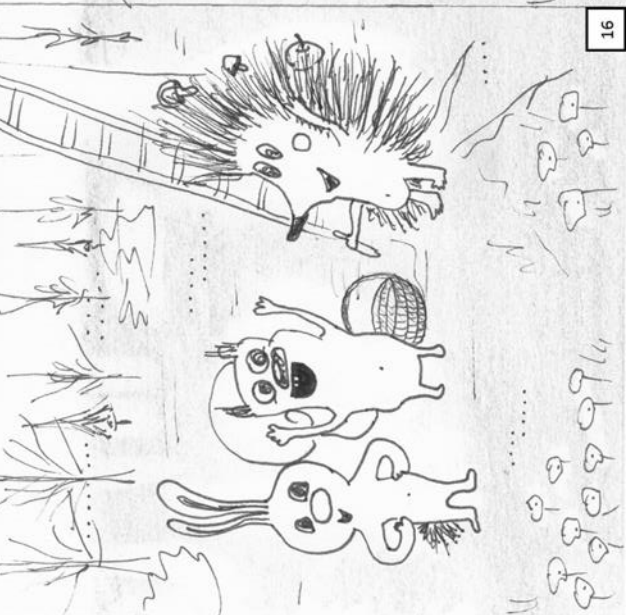
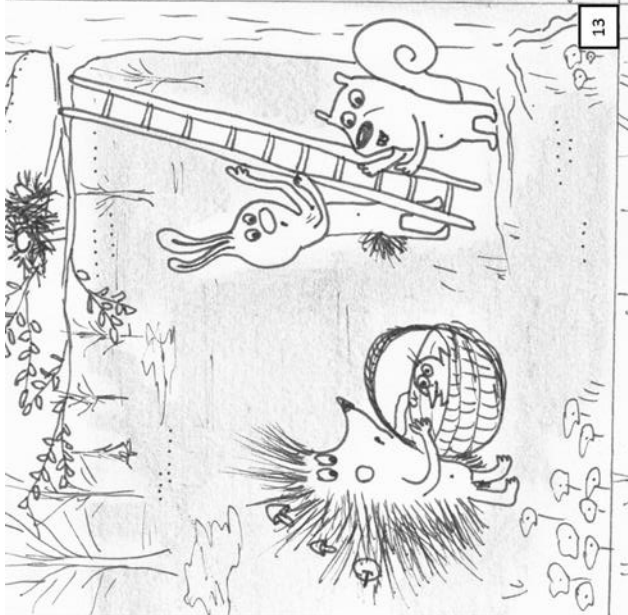
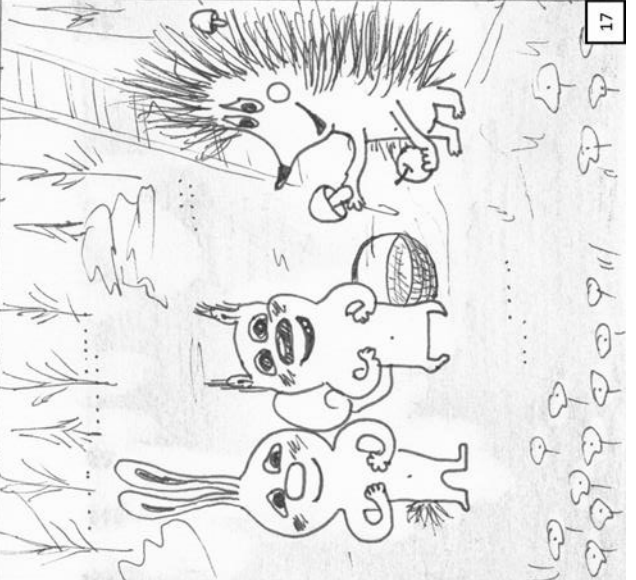
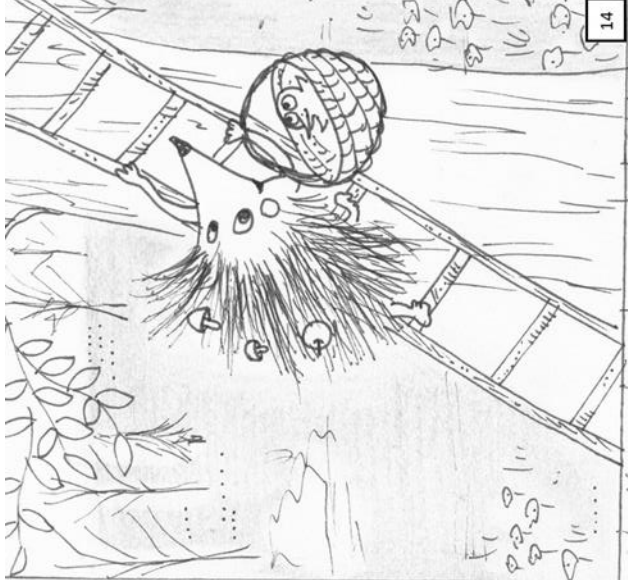
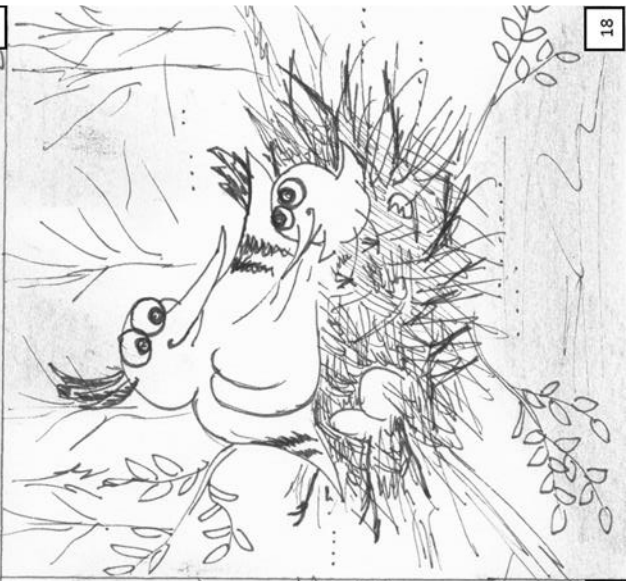
Lisa 1. Pildiseeria ja ülesanne

Ülesanne: Vaadake kogu pildiseeria algusest lõpuni läbi ja kirjutage piltide järgi seotud jutustus. Kirjutage tekst käsitsi sellele lehele. Oma jutustuses kasutage kindlasti järgmisi sõnu:

linnuema, linnupoeg, siil, orav, jänes, linnupesa, seemed, õunad, korv, redel.

Lisa 2. Vene ja eesti üliõpilaste kirjutatud narratiivide terviktekstid

Vene 1

Ühel hommikul laulis linnuema oksa peal ja suundus linnupojale toitu otsima. Pesapuu ligidal askeldas väike siil, kes korjas talveks seeni. Järsku märkas ta väikest linnupoega, kes nähtavasti oli pesast välja kukkunud. Siil rahustas linnupoega ja ütles, et läheb tema pessa aitamiseks korvi ning redelit otsima. Õigepea kohtas ta oravat, kellel oli marjade korjamiseks kaasas korv. Siil rääkis talle linnupojast ja orav oli kohe nõus teda aitama. Koos liikusid nad edasi, et leida redel. Veidi edasi sammudes, kohtasid nad jänest, kes korjas redeliga puu otsast õunu. Peale linnupojast kuulmist, oli jänese kohe nõus aitama. Kolmekesi jooksid nad kiiresti linnupojale appi. Nad asetaskid linnupoja korvi ja siil viis teda linnupessa tagasi. Heategu tehtud, olid kõik väga rõõmsad. Kingituseks abistamise eest, andis siil jänesele ja oravale õuna ja seene. Linnuema, oma retkelt tagasi jõudes, leidis ees väga õnneliku linnupoja.

Vene 2

Metsas elas üks väike sõbralik, kaasatundlik ja hea Siil. Ta palju töötas, aitas oma sõbradele. Talle meeldis metsas seene korjata. Üks kord juhtus metsas ebaõnnetus: väike linnupoeg oli pesast välja kukkunud. Mida teha? Kuidas saab aidata? Pesa asub nii kõrgelt!

Siilil tekkis mõtte: „On vaja leida redelit ja korvi, siis me võime sind koju tagastada“. Siil kiirustas, teitsi kohtus ta Orava, kes korjas seene.

„Orav, kas saad oma korvi laenatada?“ – palus Siil.

„Muidugi! Aga mis juhtus?“ – küsis Orav.

Siil jutustas kõik Oravale ja nad koos läksid edasi. Mõne minuti pärast nad kohtusid Jänest.

„Jänese, laenata oma redelit, meil on vaja linnupoega tagastada“.

Siil ja Orav jutustasid ebaõnnetusest. Ja nad kõik koos jooksisid linnupojale aidata. Linnupoega istutati korvi ja Siil võttis korvi astus redelist üles. Oh, rõõm, ta pani linnupoega pesal!

Siil tänas oma sõpru ja kinkis Oravale ja Jänesele õunu.

Aga linnuema ja linnupoeg rõõmsalt ja kaua elasid koos.

Lõpp hea, kõik hea!

Vene 3

Elas kord üks linnupoeg. Ühel ilusal hommikul istus ta oksal ja laulis oma lemmiklaulu. Kuid oksal on raske istuda ja linnuke kukkus maha. Samal ajal jalutas metsas siil. Ta korjas seeni. Siilike nägi linnupoega ja otsustas aidata. Selleks, et väike loomake oma pessa saada oli vaja korvi ja redelit. Siilipoeg jooksis oma sõpru otsima, kes parajasti samuti metsas jalutasid. Esimesena kohtas siilike oravat, kes korvi tassis. Siilike jutustas linnupoja muret oravale ja nad läksid koos edasi. Edasi minnes kohtusid nad jänese, kes redeliga puu otsa ronis ja õunu korjas. Ka jänesele räägiti linnukese murest. Kõik koos nad jooksid sinna, kuhu lind jäi. Kõigi abiga sai väikepoeg oma linnupessa tagasi ning linnuema oli selle eest siilikesele ja tema sõpradele väga tänulik. Tänutäheks jagas siilike enda korjatud seeni ja õunu orava ja jänesele.

Vene 4

Elas kord metsas üks linnuema, kes laulis oma tulevastele tibudele kauneid laule. Elas selles metsas ka siil, kes korjas metsas seeni ja õunu. Kord haaras ta maalt seene, ja järsku kukkus puust alla üks linnupoeg. Siil vaatas ülesse ja sai aru, et puudutas ta kogemata üleval puuoksal ehitatud linnupesa. Siis otsustas ta võtta redelit ja aidata linnupoega tagasi koju saada. Jättis teda maal istuma, aga ise läks abi otsima. Esimesena kohtas ta oravat korviga. Edaspidi läksid nad koos jänese juurde redelit küsima. Jänese tuli sõpradele vastu. Kõik koos kiirustasid nad tagasi linnupoja juurde. Panid teda korvi sisse ja viisid teda

tagasi koju. Jänes ja orav hoidsid redelit ja siil ronis korviga ülesse. Nii see toimuski. Linnuema oli rõõmus ja temaga rõõmustas ka kogu loomade sõpruskond. Siil tänas oma sõpru aitamast. Linnupoeg jäi ootama oma õdesid ja vennasid.

Vene 5

Kord läks siil metsa seeni korjama. Lisaks seentele sai ta endale õunu ka, kuna mets oli väga rikas. Nähes kaugelt veel paar seeni hakkas siil sinnapoole liikuma, kuid järsku näeb – linnupoeg on pesast välja kukkunud. Siil hakkas mõtlema, kuidas pisikest tagasi tema majja panna, pesa oli ju nii kõrgel. Jättis ta linnupoja sinna pesa juurde, ning ise kihutas abi otsima. Esimesena kohtas siil oravat. Oraval oli korv kaasas ning see tundus olevat väga sobiv linnupoja päästmise jaoks. Kuid oli vaja veel redelit, sest ilma selleta poleks võimalik puu otsa ronida. Kuid milline vedamine! Orav ja siil kohtasid jänest, kellel oli neile vajalik redel. Kiiresti tormasid loomakesed linnupoja juurde. Panid teda korvi ning siil tõstis ta redeliga pessa. Sõbrad olid väga õnnelikud, et oskasid aidata väikest linnukest. Varsti jõudis koju linnuema ning avastas, et tema poja on sündinud lõpuks. Loomulikult ei teadnud ta midagi juhtunust ning polegi vaja tal sellest teada.

Vene 6

Metsas puuksa peal istub linnuema ja laulab oma linnupojale laulu. Ootamatult üks linnupojadest kukkub puu alt siili kõrvale, kes parasjagu korjab seeni. Siil näeb pesa kust linnupoeg alla kukkus ja hakkab mõtlema kuidas linnupoega tagasi saada. Siilil tekib mõte redel tuua, ta jätab linnupoega ja läheb redeli järgi. Teel kohtab siil oravat ja jutustab talle linnupojast loo. Loomad lähevad koos redeli järgi. Lõpuks said nad redelit jänesele ja kõik koos lähevad tagasi linnupoja juurde. Loomad panevad linnupoja korvi, mille andis orav ja siil viib redeli abil linnupoja pesasse tagasi. Lõpuks kõik on õnnelikud nii loomad, et heategu õnnestus ja linnupere.

Vene 7

Oli ilus suvepäev. Linnud laulsid oma laule. Metsas jalutas siil ning korjas õunu ja seeni. Äkki märkas siil linnupoega maas. Linnupoeg ei osanud veel lennata ning üles vaadates mõistis siil, et linnupoeg kukkus linnupesast välja. Ta hakkas kohe mõtlema kuidas saaks linnupoega tagasi pesasse tõsta. Ta mõtles, et oleks vaja korvi ja redelit ning jooksis kohe neid otsima. Siil kohtas oravat korviga ning kohe jutustas kukkunud linnupoest. Orav nõustus aidata ja nad koos läksid redelit otsima. Varsti nad kohtasid jänest redeliga ning palusid teda neid aidata. Nad tulid linnupoja juurde, panid teda korvi, orav jänesele hoidsid redelit aga siil ronis korviga üles ja pani linnupoega tagasi linnupessa. Siil, orav ja jänes olid väga rõõmsad ja uhked oma heateo üle ning siil tänas jänest ja oravat abi eest. Linnuema oli aga väga õnnelik kui tuli tagasi pessa, leides oma poega kohal.

Vene 8

Üks väike linnupoeg istus puu oksal. Puu all siil korjas seeni ja õunu. Linnupoeg kukkus oksalt maha. Siil nägi kukkunud linnupoega ja tahtis teda tagasi linnupessa aidata. Aga linnupesa oli liiga kõrgel. Siilile tuli meelde, et jänesel on kodus redel olemas. Ta jooksis jänese juurde redeli järele. Tee peal kohtas siil oravat. Nad kiirustasid koos jänese juurde.

Siil ja orav rääkisid jänesele juhtunust. Jänes võttis oma redeli ning nad jooksid kolmekesi tagasi. Siis hakkasid loomad mõtlema, kuidas linnupoega aidata. Nad panid ta korvi sisse ning siil ronis redeli mööda puu otsa ja pani linnupoja tagasi linnupessa. Siis tuli siil redelit mööda alla. Kõik olid väga rõõmsad selle üle, et neil õnnestus päästa linnupoja. Siil pakkus kõigile oma õunu ja seeni. Linnuema oli ka väga rõõmus selle üle, et tema poeg päästeti.

Vene 9

Oli ilus suvehommik. Linnuema siristas puu otsas. Sõbralik siil korjas metsast seeni, oli ka mõned õunad saagiks saanud. Kui äkki siili ette ilmus nagu ei kusagilt linnupoeg, kes veel ei osanud lennatagi. Vaadates koos ringi, sai siil aru, kust kohast linnupoeg ilmus. Ta oli linnupesast välja kukkunud. Siil hakkas mõtlema „kuidas ma selle linnupoja pessa tagasi saaksin?“ Mõtles välja, et tal on vaja korvi kuhu tõsta linnupoeg ja redelit, mida pidi pesani ronida. Siil jooksis orava juurde, teades et oraval on korv, rääkis ära talle linnupoja loo. Siis nad koos jooksid jänese juurde, teades, et jänesele on redel, rääkisid jänesele linnupoja loo. Nüüd nad kõik koos jänes, orav ja siil ning vajalikud asjad käes jooksid linnupoja päästma. Nad rääkisid linnupojale oma plaanist, kuidas ta pessa tagasi saada. Panid siis linnupoja korvi, orav ja jänes hoidsid redelit ning siil ronis korv käes linnuga puu otsa, pesa juurde. Siil tõstis linnupoja tagasi pessa ja ronis puu otsast alla. Siil, orav ja jänes olid väga rõõmsad, et said linnupoega aidata. Tänutäheks abi eest, andis siil jänesele ja oravale seeni ning õunu, mida ta oli korjanud. Linnuema ja linnupoeg olid rõõmsalt koos oma pesas.

Vene 10

Oli ilus sügisine päev. Siil jalutas metsas ja korjas seeni ja õunu, aga ootamatult ta avastas maas ühe linnupoega, kes oli kukkunud maha linnupesast. Siilile tuli mõte, et oleks hea linnupojale aidata, nii kui ta ise lennata veel ei oska. Aga siil ise ei lenda kaa! Ja kuidas siis linnupoega nii kõrgele tõsta? „Aga!“ – ütles siil. „Redel!“ ja jooksis minema redelit otsima. „Nii imelik siil“ – mõtles linnupoeg ja vaatas, kuidas ta ära jookseb. Siil kohtus orava korviga ja seletas talle, mis olukord linnupojaga juhtus ja nad koos läksid edasi. Õunapuu juures nad nägid jänest, kes korjas õunu. „Kuule, jänes!“ – ütles siil. „Meile on vaja sinu redeli“. Jaanes küll ei tahtnud oma redeliga jagada, aga kuna sai teada mis probleem on, siis läks nendega koos linnupoja juurde. Nad panid ta korvi ja tõstsid ülesse, panid tagasi linnupesale. „Juhhu! Me saime hakkama!“ – ütles siil ja andis teistele kingitusi, selle eest et nad aitasid talle. Lõpuks tuli kohale ka linnuema ja oli väga õnnelik, et ta poeg oli pesas.

Vene 11

Ühel päikeselisel hommikul jalutas metsas puuharul linnupoeg. Samal ajal korjas selles metsas väike siil seemneid ja õunu. Järsku nägi siil linnupoega, kes juhuslikult kukkus puu otsast alla ja ei saanud linnupessa enam tagasi. Siis mõtles siil välja, kuidas saab linnupoega päästa. Siil jooksis korvi ja redelit otsima. Siil kohtas tee peal oravat, kellel oli korv ning rääkis talle linnupojaga juhtunust. Nad läksid koos otsima redelit. Tee peal kohtasid nad jänest, kellel oli redel. Siil rääkis ka talle loo linnupojast. Kolmekesi tormasid nad linnupoja juurde ning aitasid ta tagasi pesasse. Siil, orav ja jänes olid õnnelikud, et linnupoeg on nüüd koos oma linnuemaga.

Vene 12

Oli soe ja päikesepaisteline päev. Mets juba koltub ja raagub aga paljudes kohtades õitsevad lilled. Nähtavasti, metsas loomad valmistuvad talveks. Lind istus oksa peal ja laulis oma sügislaulu. Siil kõndis puu all ja korjas seeni. Siil märkas, et midagi kabistab rohus. Ta lähenes ja ehmatas linnupoja nähes. Nupukas siil hetkepealt aimas, et linnupoeg kukkus pesast välja. Siil vaatas ülesse ja nägi oksas linnupesa. Pesa oli kõrgel puu otsas – ei ole nii lihtne tüve mööda üles ronida! Tark siil taipas kohe, et on vaja leida pikk redel, ning selle otsa ronida. Oleks ka kasulik korvi leida – sinna saaks linnupoja paigutada. Siil ütles linnupojale istuda rahulikult puu all ja sellega ta jooksis teostama oma kavatsusi. Esmalt kohtus siil oravaga, siil kiiresti jutustas talle, mis juhtus linnupojaga. Õnneks, oraval oli kaasas korv. Nii, on jäänud veel leida redel. Siil ja orav hakkasid jooksmas edasi ja varsti nad silmasid õunapuu. Puu juures seisis jäänes ühel käel redelit kinni hoides. Ilmselt ta korjas seal õunu. Nii jäänes sai ruttu teada, mis juhtus, ja kolmekesi nad hakkasid jooksmas tagasi linnupoja juurde. Linnupoeg istus rahulikult seal, kus siil teda jättis. Nad ruttu panid linnupoja korvisse, orav aitas jäänesele nõjatada redel vastu puu.

Pärast seda siil ronis treppi mööda üles ja istutas linnupoja pesale. Loomad väga rõõmustasid, et saaksid aidata linnupoega. Abi eest siil kingis jäänesele õunu ja oravale seeni. Linnuema oli väga õnnelik, et tema poeg tuli tagasi koju.

Vene 13

Üks kord suvel ühel metsas sündis linnuemal esimene linnupoeg. Laulas sellest linnuke rõõmus puu oksas. Läbi metsa sel ajal läks seentega selja peal siil. Nüüd näeb, et maas istub üksinda linnupoeg. Märkas siil, et ta kukkus maha linnupesast, ja ilma abita ei saa tagasi minna. Siil mõtles, et on vaja tuua redel ja korv päästa linnupoeg. Ta jooksis mööda tee, et otsida abi. Siil kohtab orava ja rääkib talle linnupoest. Orav koos korviga ja siiliga läks mööda tee edasi. Loomad kohtasid pärast jänese ja ütlesid, et linnupoeg on hädas. Jänes võttis redeli kaasa ja nad kõik läksid linnu aitama. Nad jõudsid kohale ja nägid, et linnuga midagi juhtunud. Panid linnupoja korvi, et viia teda puu otsa. Jänes ja orav asetasid redeli vastu puud ja siil ronis koos linnupojaga üles. Lõpuks jõudis linnupoeg tagasi oma pesa sisse. Kõik loomad olid väga õnnelikud, et aitasid linnupojale koju tagasi jõuda. Auhinnaks jagas siil ülejäänud loomadele õunu ja seeni. Linnuema tuli tagasi pessa ja hoolitses oma linnupoja ja munade eest.

Vene 14

Oli ilus ja soe suvine päev. Linnud laulsid ja kõigil oli hea tuju. Sellise mõttega läks siil koju, kuid ühe puu all maa peal nägi tema ühte linnupoega, kes haledasti piiksus. Ta oli kukkunud linnupesast maha. Linnupesa oli nii kõrge ja siil ronida puu otsa ei osanud, kuid aidata oli vaja. Mõtles siil, mõtles ja tuligi üks mõte. Tuleb leida redel ja korv, et panna korvi linnupoeg ja tõsta ta redeliga puu otsa, ning läks ta otsima redelit. Tee peal kohtus ta oravaga, kelle käes oli korv ja ta mõtles minna seenele.

Siil hakkas rääkima väikesest linnupojast. Orav oli kohe mõelnud jänese peale, kellel oli redel. Tema just sel ajal korjas õunu. Selle olukorra jutustasid nad ka jänesele. Ta oli kohe nõus aitama väikest linnupoega. Jõudsid nad kohale, ning panid nad linnupoja korvi.

Jänes ja orav hoidsid redelit, siil oli võtnud korvi ja tõstis teda linnupessa.

Nii sattus ilusasti linnupoeg koju. Küll olid jänes, orav ja siil õnnelikud, et aitasid õnnelikult päästa linnupoega.

Pärast lendas ka linnuema koju, kuid ta ei teadnud, mis oli juhtunud tema pojaga ja kes olid tema päästjad.

Vene 15

Linnuema ootab oma pojakesi sündimist. Naudib loodust, ilusat ilma, laulab. Metsas jalutab siilipoiss, korjab seeni, marju, õunu. Äkki siili ees ilmub väike linnuke. Siil ehmutas, et kuidas nii väike ja emata. Hakkas vaatama puu peale, võib olla seal on linnupesa. Ja oligi nii. Siil hakkas mõtlema... Tuli mõte, et kui ta paneb linnupojakest korvi ja läheb redelist ülesse, siis tibuke saab tagasi pesas olla. Siil jooksis otsingutele. Tee peal kohtus oravat korviga. Rääkis temale õnnetusest. Orav ja siil jooksid jänese juurde, teades, et jänkul on kindlasti redel olemas. Jänes, orav ja siil tulid tagasi linnu juurde ja hakkasid realiseerima linnu päästmist. Panid redelit vastu puud ja siil ronis korviga ülesse. Tibu sai tagasi oma koju. Linnuema isegi ei märganud, et ta poja läks kaduma.

Vene 16

Täna metsas oli imeline päev: päike paistis, mõnus kerge tuul puhus, kõikjal oli kuulda linnulaulu. Üks siil otsis endale süüa ja leidiski lisaks varem korjatud kahele seenele ja ühele õunale veel tervet 3 seent! Niisiis jalutas siil mööda metsa edasi kuni märkas maa peal istuvat ja paaniliselt piuksuvat linnupoega. Linnupoeg oli väga ehmunud ja siutsus, et kukkus linnupesast puu pealt alla ja ei tea kuidas sinna tagasi pääseda. Nutikas siil pakkus kohe, et ta võiks leida redeli ja korvi, siis saaks tõsta linnupoja ohutult tagasi linnupessa. See siil oli väga lahke südamega, seepärast ta kohe kiirustas otsima redelit ja korvi. Joostes

mööda metsa, märkas siil oravat, kes parajasti korjas pähkleid, lilli ja marju. Siil rääkis oravale linnupojast ja palus talt luba kasutada tema korvi. Orav oli ka väga heasüdamlik ja oli kohe nõus aidata. Nii kiirustasid nad kahekesi edasi. Siis kohtasid na jäneest, kes korjas õunu oma puu otsast (loomulikult oli tal redel selleks). Siil rääkis jänesele sama juttu, mis ka oravale ja heldeolemusega jänes oli väga abivalmis ja nii nad kolmekesi jooksid linnupoja juurde tagasi korvi ja redeliga. Kui nad kohale jõudsid nägid nad kuidas linnupoeg spagaadil istus. Orav ja jänes olid üpris üllatunud, aga võibolla peitus selles väikeses linnukeses tõelise tantsija hing. Ettevaatlikult asetasisid loomad kolmekesi linnupoja korvi, siil võttis korvikese ja ronis mööda redelit, mida jänes ja orav igaks juhuks hoidsid, ülesse ja õrnalt tõstis linnupoja tema pessa, linnupojal oli väga hea meel selle üle. Siil, orav ja jänes olid rõõmsad ja uhked enda üle, et said kedagi aidata ja siil oli nii tänulik oma abistajaile, et kinkis neile oma seene ja õuna, mille peale orav ja jänes hakkasid punastama ja muutusid kohe väga tagasihoidlikuks. See oli omamoodi seiklus kõigi jaoks, linnupoeg jäi terveks ja plaanis tantsima hakata ning linnuema ei saanudki teada, mis juhtus, ja elas õnnelikult oma pesas pojaga edasi.

Eesti 1

Elas kord üks siil, kellele meeldis seeni korjata. Tema lemmiksõögiks olid seened, ning selle pärast korjas ta neid iga päev. Ühel päeval, kui ta jälle metsas seeni korjas, nägi ta linnupoega, kes oli linnupesast maha kukkunud. Siil oli väga abivalmis, ning tahtis lindu pessa tagasi aidata, kui ta leiab korvi ja redeli. Tee peal nägi siil oravat, kellel oli käes korv, ning rääkis ka temale hädas linnupojast. Orav oli nõus siili abistama, ning nad läksid koos edasi redelit otsima. Õunapuu juures leidsid nad jänese, kes oli tulnud metsa õunu korjama. Jänes oli endale abiks võtnud ka redeli, et õunad kergemini kätte saada. Siil ütles ka jänesele, et linnupoeg vajab abi, ning koos läksid nad linnupoega abistama. Tagasi linnu juurde jõudes panid nad linnu korvi ning toetasid redeli vastu puud. Siil võttis korvis oleva linnupoja kätte ning ronis pesa juurde, kuhu ta linnu asetaski. Tagasi maa peale jõudes rõõmustasid kõik loomad tehtud heateo üle, ning siil pakus tänutäheks jänesele ning oravale seeni ja õuna. Linnupoeg oli aga lõpuks tagasi pesas linnuema juures, kes oli väga õnnelik, et poja tagasi sai. Ja nii elasid nad kõik õnnelikult elu lõpuni.

Eesti 2

Lugu algas sellega, kuidas üks väike linnupoeg puuksal istus ja laulu siristas. Samal ajal jalutas puu all siil, korjas seeni ja õunu ning järsku märkas ta, et linnupoeg oli oksalt alla kukkunud. Siil tahtis teda aidata ja tagasi pessa panna. Selleks läks siil korvi ja redeli järgi. Teel kohtas siil oravat, kellel oli korv olemas. Üheskoos jooksid nad edasi. Nad kohtasid jänest, kellel oli redel käepärast. Siil ja orav jutustasid loo jänesele ning selle peale tuli jänes redel käes nendega kaasa. Jõudes kohale, asetasisid loomad linnupoja korvi. Jänes ja orav hoidsid redelit ja siil ronis korviga puu otsa. Siil pani linnupoja pessa. Kui siil puu otsast alla tuli olid jänes ja orav väga õnnelikud, et linnupoeg oli päästetud. Siil andis tänutäheks abi eest oravale ja jänesele enda korjatud õunu ja seeni. Linnupoeg oli taas linnuemaga koos soojas pesas.

Eesti 3

Oli ilus sügispäev, päike paistis ja linnud laulsid. Siil oli metsas talvevarudeks seeni ja õunu korjamas, kui korraga nägi ta oma teel kurva olemusega linnupoega. Siil sai aru, et linnupoeg oli linnupesast välja kukkunud. Siil oli õrna hingega ja tal hakkas linnupojast väga kahju. Kuidas teda aidata? Korraga meenus talle sõber orav, kes oli samuti metsas talvevarusid täiendamas. Oraval oli korv, millega üles saaks vinnata. Kuidas aga puu otsa saada? Siis tuli appi sõber jänes, kellel oli parasjagu majaehitus pooleli, tema jooksis koju ja tõi redeli. Nüüd oli olukord lahendatud: lind vinnati korviga puu otsa, kus ta väsinult magama vajus. Rõõmsad sõbrad said siililt maitsva õuntest ja seentest koosneva õhtusöögi. Kui linnuema õhtul töölt koju tuli, leidis ta õnneliku ja magusalt tukkuva pojakese.

Eesti 4

Suur suvi on käes. Siilipoiss Siim jalutab metsas. Siim korjab seeni. Seened viib ta okaste otsas koju. Järsku kuuleb siilipoiss Siim kõrge rohu sees piiksumist. Siim leiab pesast välja kukkunud linnupoja, Siim küsib: „Mis su nimi on?“ Linnupoeg vastab: „Piiks!“ „Piiks, piiks!“ „Kas su ema teab, et sa ära kadusid?“ „Piiks!“ „Aga kus su ema on?“ küsib Siim. „Piiks!“ vastab linnupoeg. Siilipoiss otsustas linnupoja pesasse tagasi aidata. Nüüd on hea nõu kallis, kuidas linnupoeg Piiks pesasse tagasi saaks? Siilipoiss Siim sai aru, et vaja on redelit. Veel oleks vaja korvi, et Piiks pesasse tagasi tõsta. „Ma lähen ja otsin korvi ja redeli, oota sina niikaua siin!“ ütles Siim ja jooksis mööda metsateed kodu poole. Talle tuli vastu orav Oskar, korv käes. Orav korjas metsas pähkleid, aga pähkleid veel ei olnud. „Oi, sul on korv!“ hüüdis Siim. „Piiks on pesast välja kukkunud!“ Orav Oskar muutus murelikuks. „Mul on vaja korvi ja redelit. Kas sina tead kust redeli saaks?“ Küsis Siim Oskarilt. „Jänes Janekil on redel.“ Teadis orav Oskar. „Ta käib sellega jäneseuru katust parandamas.“ „Läheme, küsime Janeki käest,“ hüüdis Siim ja nad jooksid koos jänes Janeki poole. Jänes korjas parasjagu õunu, aga oli nõus siiski töö pooleli jätma ja nad läksid kõik koos Piiksule appi. Piiks oli ikka veel samas kohas ja piiksus haledalt. Sõbrad panid Piiksu orav Oskari korvi ja Siim viis linnupoja pessa tagasi. Pesas meeldis Piiksule palju rohkem ja ta hakkas kohe rõõmsalt piiksuma. Kohale jõudis ja Piiksu ema, kes oli käinud turul ussikesi otsimas. Ema oli väga rõõmus, kui kuulis, mis oli juhtunud ja et Piiks on tagasi pesas. Ka siilipoiss Siim oli väga rõõmus ja andis Oskarile ja Janekile seeni, mida ta oli korjanud. Janek aga pakkus kõigile õunu. Lõpp hea, kõik hea! Linnupoeg Piiksust aga kasvas suur ja ilus lind, kellel oli palju sõpru.

Eesti 5

Linnupoeg, kes oli just paar päeva tagasi munast koorinud otsustas ühel ilusal päeval pesast välja minna ning puu oksal veidike lõõritada. Samal ajal korjas sama puu all oravapoiss seeni. Pauh! Linnupoeg kukkus maapinnale. „Isver! Jäid sa terveks väikseke? Kuidas me su nüüd tagasi pessa saame? Khm... Ma tean! Toome redeli ja korvi!“ ütles siil. Linnupoeg jäi ootama ja siil otsustas kõigepealt oma sõbralt oravatüdrukult korvi laenama minna. Orav oli kohe nõus ning koos seati sammud jänese juurde, kes oli just parajasti õunu puult korjamas. Redel kaenlasse ning jooksuga linnupoega hädast välja aitama viiski nende tee. Linnupoeg asetati korvi ning ühise otsusena läks siilipoeg koos korviga mööda redelit pesa poole. Linnupoeg turvaliselt koju toimetatud otsustasid sõbralt ühiselt head maitsta ning paar seent ja õuna pintslisse pista. Koju jõudes oli linnuema väga rõõmus, et tema lapsuke ootas teda ilusti ja polnud mingit pahandust teinud. Või kas tõesti?

Eesti 6

Oli ilus varasügise ja päikeseline päev. Siil korjas metsa all seeni ja linnupoeg laulis puuoksa peal oma laulukest. Järsku aga, kui siilike küünitas ühe puu alt üht ilusat suurt puravikku korjama, potsatas tema ette maha see sama laulukest laulnud linnupojake. Ta oli suures lauluhoos tasakaalu kaotanud! Siilike vaatas linnupojakest, kõrgel asuvat oksa ja sellel olevat pesakest ning mõtles hoolega, mida nüüd teha. Siis tuli tal hea mõte. Vaja läheb redelit ja korvi! Siilike manitses linnupoega, et too metsa kondama ei läheks ja teda sealsamas ilusti ootaks. Seejärel läks siilike redelit ja korvi otsima ning jooksis nii kiiresti, kui tema väikesed jalakesed suutsid! Õnneks oli sealsamas lähedal ka oravake, kes oli samuti tulnud metsa ilusat päeva nautima ja ande korjama. Temal oli korvike! Siilike seletas talle mis oli juhtunud ja orav pakkus kohe ennast appi. Siis jooksid nad juba kahekesi edasi, lootuses leida redel. Peale mõningast otsimist oli neil nii palju õnne, et nad leidsidki ühe metsaelaniku kes parasjagu redelit kasutas. Jänes oli tulnud redeli abiga õunu korjama! Ka jänku viidi probleemiga kurssi ja õnneks oli ta sama abivalmis kui oravake. Nüüd tõttasid nad kolmekesi õnnetuspaigale tagasi ja asusid üheskoos linnupoega pessa tagasi aitama. Kõigepealt tõstsid nad linnupoja korvi sisse ning seejärel asus siilike koos korviga mööda redelit puuoksa poole ronima. Oravake ja jänku elasid samal ajal neile kaasa ning julgestasid redelit, et ei juhtuks veel ühte õnnetust. Operatsioon oli edukas ning linnupoja jõudiski pessa tagasi. Siilike ronis alla ning nii

oravake kui jänku olid väga õnnelikud, et nad said aidata ja et kõik hästi lõppes. Siilike oli abilistele väga tänulik ja andis neile tänutäheks enda korjatud seeni, mille abilised ka meeeldi vastu võtsid. Vahepeal oli koju jõudnud linnuema, kellel polnud aga aimugi mis seiklused tema pojukese ümber olid toimunud. Temal oli lihtsalt hea meel, et sai oma pojukese jälle tiiva alla võtta ja teda kallistada.

Eesti 7

Oli ilus päikeseline kevadpäev, linnud laulsid ja päike paistis mõnusalt. Siil oli tulnud metsa jalutama, et söögiks mõned seened korjata. Äkki märkas ta puu all üksi olevat väikest linnupoega. Siil sai aru, et linnupoeg on arvatavasti pesast välja kukkunud. Ta otsustas, et peab linnupoja pessa tagasi aitama, kuid selleks läheb tal vaja ühte redelit ja korvi. Siil asus jooksupärale tee, et sõpradelt abi küsida. Varsti kohtuski siil metsateel oma sõbra oravaga. Siil rääkis oravale, mis oli juhtunud ning nad asusid üheskoos tee, et jänest otsida, kellelt redelit laenata. Õige pea nägidki nad jänest, kes korjas parasjagu õunu. Siil ja orav rääkisid ka jänesele kogu loo ära ja nad asusid kiirustades kolmekesi tee, et linnupoega päästa. Varsti olidki nad kohal, nad tõstsid linnupoja ettevaatlikult korvi, et teda puu otsa tagasi viia. Seejärel hoidsid orav ja jänest igaks juhaks redelist kinni ja siil, koos korviga, ronis mööda redelit üles. Kui siil oli linnupesani jõudnud, tõstis ta linnupojakese õrnalt pesasse. Pärast seda kui linnupoeg oli päästetud, rõõmustasid sõbrad üheskoos ning siil jagas sõpradega korjatud seeni ja õunu. Rõõmus oli ka linnuema, kes oli väga õnnelik, et ta linnupojake oli nüüd tagasi pesas.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ *Ksenija Špakovskaja* _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: _____ *25.01.1992* _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Sõnajärg vene ja eesti emakeelega üliõpilaste kirjalikes narratiivides.

(lõputöö pealkiri)

Mille juhendaja on _____ *Raili Pool* _____,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ (kuupäev)